УзССР Давлат китоб палатаси
Гос. книжная палата УзССР

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI 1994 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

8 ИЮЛ, ЖУМА № 28 (3273) ● СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

ЎЗБЕКИСТОН ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИНИНГ УМУМИЙ ЙИҒИЛИШИ

Илм-фан иқтисодий муносабатларда, ижтимоий ва маънавий ҳаётда амалга оширилаётган барча ўзгаришларнинг, давлат мустақиллиги асосларини мустаҳкамлашнинг муҳим қисми бўлиши лозим. Илмий-техникавий тараққиёт даражаси ва суръатлари ҳақиқатан ҳам юксалиши учун республикадаги мавжуд илмий салоҳиятдан янада тўлароқ фойдаланиш, ишнинг пировард натижалари учун тадқиқот жамоаларининг масъулиятини ошириш зарур.

7 июн куни Тошкентда бўлиб ўтган Ўзбекистон Фанлар Академиясининг умумий йиғилишида шу ҳақда гапирилди. Йиғилиш иштирокчилари халқ хўжалигининг долзарб муаммоларини ҳал этишда республика олимлари олдида турган вазифаларни муҳокама қилдилар.

Йиғилишни Ўзбекистон Фанлар Академиясининг президенти М. Салоҳиддинов очди. Йиғилиш иштирокчиларининг нутқларида ҳозирги шароит — бозор муносабатларига ўтиш, демократик давлат асосларини шакллантириш, мустақил ташқи сиёсат юритиш Осиё минтақасида тинчликни барқарорлаштирувчи қудратли омил сифатида Ўзбекистоннинг мавқеи ошиб бораётгани билан боғлиқлиги таъкидлаб ўтилди.

Шунинг учун ҳам улар республика илм-фани бош штаби фаолиятининг асосий жиҳатларига тўхталиб ўтдилар. Фан, таълим, маданият, қонунчилик иқтисодиётнинг энг муҳим муаммолари, хусусан экология жиҳатидан соф ва ресурсларни тежайдиган технологияларни яратиш, фойдали конларни излаш ва ишга солиш, табиат ресурсларини қайта ишлаш, деҳқончилик-саноат мажмуий ишида қатнашиш— академия институтлари учун фаолият майдони экани таъкидланди. Кимё ва биология соҳасидаги тадқиқотлар, тиббиёт, озиқ-овқат саноати учун янги моддаларни ишлаб чиқиш, сейсмодинамика, материалшунослик муаммоларини ўрганиш устивор йўналишлар бўлиб қолмоқда.

Йиғилиш иштирокчилари шу муносабат билан Ўзбекистонда илмий-техникавий сиёсатни шакллантириш, кадр тайёрлаш, илмий тадқиқотларни моддий ва техник жиҳатдан таъминлаш, халқаро алоқаларни ривожлантириш масалалари катта аҳамият касб этаётганини таъкидлаб ўтдилар. Илмий ишланмалар самарадорлиги бутунги талабларга тўла жавоб беролмайди. Янги мавзулар бўйича тадқиқотларни ривожлантириш учун ресурслар жуда секинлик билан ажратилмоқда. Илмий муассасалар тузилмасида янги йўналишларни ривожлантириш бўйича ўзгаришлар юз бергани йўқ.

Йиғилишда бошқарувнинг самарали усулларини, фанни ривожлантиришнинг илғор шаклларини қидиришни кенг йўлга қўйиш зарурлиги ҳақида гапирилди. Илмий тадқиқот жамоалари у ёки бу ишланмаларга қўл уриш ҳуқуқи учун курашиши, ўз мавзуларининг рақобатбардошлиги ҳамда иқтисодий жиҳатдан аҳамияти муҳимлигини тасдиқлаши лозим.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов нутқ сўзлади.

Ўзбекистон Фанлар Академиясининг умумий йиғилишида ташкилий масала ҳам кўриб чиқилди. Республика Фанлар Академияси раёсати сайланди, унинг сафи кенгайтирилди.

(ЎзА)

ЮРАКНИ УЙҒОТГАН НАВОЛАР

Яралиш ва яратиш аслида сўнгсиз оғриқ, юракни ўртагувчи дард. Ошиқлик эса дардларнинг тожидир. Ошиқ висол дея талпинади. Лекин дард оғушида куйиб адо бўлади. Муҳаббат инсонни ҳам юксалтиради, ҳам қул қилади.

Мақом қўшиқларини, классик ашула ва куйларни тинглаганда, киши хаёлида шундай фикрларнинг кечиши табиий. Негаки, бу куйларда муҳаббат ва вафо нидоси ҳукмрон. Улар муҳаббат ва қалбни янгилайди, дардларга малҳам бўлади. Бу куйлар боболар, момолар руҳидан роз айтади. Маҳзун ва майин мусиқа оҳанглари юракларни сел қилади. Юрак бу садолардан, наволардан уйғонади. Уйғонади-ю шу куй сеҳрида бир умр яшашга рози бўлади.

Истеъдодли хушовоз хонанда Насиба Сатторова ҳам ана шу куй жилваси ва жозибасининг гўзал мафтунаси. У эсини танибдики, мусиқа ва қўшиқ билан яшайди, ўлмас наволардан нафас олади.

Насиба Сатторова Шаҳрисабзда туғилиб вояга етган. У мактабда ўқиб юрган давридаёқ устози Элмурод Боймуродов раҳбарлигидаги ўқувчилар мақом ансамблида халқимизнинг кўҳна санъати сирларидан воқиф бўлди. Мактаб ўқувчиларининг санъат байрамларида «Дугоҳ», «Қашқарчаи баёт» каби мақомларни ижро этди.

Н. Сатторованинг Тошкентга санъат сирларини ўрганиш учун келиши тасодиф туфайли рўй берди. Қашқадарёда ўтказилган «Давramизга марҳабо» қўшиқ конкурсида иштирок этиб, лауреат бўлди. Конкурсга ҳакамлик қилган Тошкент Давлат Консерваторияси ўқитувчилари уни ўқишга таклиф қилишади. Икки йил тайёрлов бўлимида ўқиб, Консерваторияга қабул қилинади. Бу муқаддас даргоҳда у меҳрибон домлалари Ўлмас Расулов, Берта Давидова, Фаттоҳхон Мамадалиев, Раҳматжон Қурбоновдан сабоқ олди.

Биринчи курсда ўқиётганида Ёш мақомчилар конкурсида қатнашиб, асосий совринга сазовор бўлди. 1991 йили эса мақомчиларнинг 1 Республика конкурси лауреати бўлди. 1987 йили Самарқандда ўтказилган мусиқашуносларнинг Халқаро симпозиумида қатнашиб, Алишер Навоий сўзи, халқ куйи билан айтиладиган «Мўғулчаи сегоҳ»ни юксак маҳорат билан ижро этди.

Насиба Сатторова 1990 йили Консерваториянинг Мақом бўлимини муваффақиятли тугатди. Ҳозир Ўзбекистон Давлат Телерадио компанияси қошидаги Мақомчилар ансамблида яккахон хонанда.

Унинг хонанда сифатида ўзи севиб айтадиган мақомлари талайгина. Таниқли бастакорлар Ўлмас Расулов, Орифхон Ҳотамов, Сайфи Жалил мусиқалари билан айтиладиган «Керак эрди», «Наврўз ила байрам», «Ўргилайин», «Ҳожат эрмас», «Эта билмас», «Келмаса келмасин, нетай» каби классик қўшиқлар, «Мўғулчаи бузруг», «Талқини баёт», «Чапандози наво», «Мўғулчаи сегоҳ» каби мақом ашулалар шулар жумласидандир.

Насиба Сатторованинг Маъмуржон Узоқов, Ҳалима Носирова, Коммуна Исмоилова, Берта Давидова сингари машҳур санъаткорларнинг ижроларига ихлоси баланд. У Матлуба Дадабоева, Муножот Йўлчиева, Маҳмуд Тожибоев, Маҳмуд Йўлдошев, Маҳбуба Ҳасанова каби истеъдодли мақомчилар ижросидаги ашулаларни мухлис сифатида мароқ билан эшитади. Шунингдек, эстрада санъатини ҳам яхши кўради. Айниқса, Юлдуз Усмонова қўшиқларини ёқтиради. Ундаги миллийликни жуда қадрлайди.

Мақомчи қўшиқчиларнинг конкурслари мана неча йилдирки, ўтказилмай қўйди. Бу соҳада талантли ёшлар кўп. Уларни халққа танитиш, кашф этиш билан мунтазам шуғулланиш керак эмасми?

Халқ ўзини, ўзлигини англаётган мустақиллик даврида миллий қадриятлар билан бирга, мақом санъатини жаҳон халқлари эътиборига ҳавола этиш пайти келди.

Адиба ҲАМРО қизи

ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ ЯНГИ КИТОБИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг мустақиллик равнақи ва бозор иқтисодига ўтиш йўлларига доир кўплаб китоблари республика ва ҳамдўстлик мамлакатларидагина эмас, бошқа бир қанча хорижий давлатларда ҳам кенг эътироф этилган. Таниқли сиёсатчилар, иқтисодчилар, жамоат арбоблари бу асарларда баён этиб берилган Ўзбекистоннинг ўзига хос тараққиёт йўли истиқболларига катта баҳо бермоқдалар.

Яқинда Қирғизистон пойтахти Бишкек шаҳрида Президент Ислом Каримовнинг «Узбекистан — собственная модель перехода на рыночные отношения» («Ўзбекистон—бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли») китоби нашр қилинди. Китобдан юртбошимизнинг зарурий иқтисодий ислоҳотлар, истиқлол йўлидаги муаммо ва режалар, давлатнинг иқтисодий ўзгаришларни амалга оширишда ташаббускор ва бош ислоҳотчи бўлиши, бозор иқтисодиётига босқичма-босқич ўтиш, иқтисодий ислоҳотларнинг ҳуқуқий кафолатлари, кучли иқтисодий сиёсат, ташқи иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва жаҳон сармояларига кенг йўл очиш, иқтисодий ислоҳотларнинг устивор йўналишларига доир ғоят қимматли йўриқлари, фикр ва мулоҳазалари ўрин олган. Шу билан бирга Қирғизистон Республикасида Ислом Каримовнинг ушбу китоби чоп этилиши муносабати билан Президент Асқар Акаев ва ҳуқуқшунос Л. И. Левитиннинг суҳбати ҳам берилган.

Тошкентдаги «Ўзбектуризм» миллий компанияси қароргоҳида Ислом Каримовнинг Қирғизистонда чоп этилган «Ўзбекистон — бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли» китоби жамоатчиликка тақдим этилди. Журналистлар, матбуот маҳкамаларининг вакиллари, жамоатчилик намояндалари иштирокида ўтган ана шу тақдимот маросимида Бишкекдан келган меҳмонлар— Қирғизистон Республикаси Президентининг биринчи ёрдамчиси ва матбуот котиби И. Рисалиев ҳамда А. Акаевнинг маслаҳатчиси, ҳуқуқшунослик фанлари доктори, профессор Л. Левитин ҳам қатнашдилар. Улар Президент И. Каримов илгари сураётган ислоҳотлар фақат Қирғизистондагина эмас бошқа хорижий мамлакатларда ҳам катта қизиқиш уйғотаётганлигини таъкидладилар. Журналистларнинг саволларига жавоб бердилар.

Ислом Каримов китобининг тақдимот маросимини Ўзбекистон Республикаси Президенти матбуот котиби Мурод Муҳаммад Дўст олиб борди.

Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон— бозор муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли» китоби ва бошқа мақолаларида ҳақиқатан ҳам Ўзбекистонда ўтиш даври муаммоларини ҳал этишдаги бой тажриба ёритилади. Бу тажриба Болтиқбўйи республикаларидан ташқари собиқ Иттифоқнинг барча давлатлари учун долзарбдир. Мустабид совет жамиятидан демократия ва бозор иқтисодига ўтиш даври, янги мустақил давлатларнинг вужудга келиши, уларнинг келажаги — жаҳон цивилизациясининг ноёб ҳодисасидир... Бинобарин, Каримовнинг китоби ҳозирги маърифий бўшлиқни тўлдиради. Ислом Каримовнинг шахси хусусида тўхталиб, шуни айтишни истардим: у фавқулодда интеллектга, ўзига хос ва бетакрор тафаккурга, ажойиб эртани кўра олиш ҳисси ва кучли иродага эга бўлган сиёсий арбобдир. Шу билан бирга у бениҳоя тўғри ва ҳалол инсон. Унинг Ўзбекистон Президенти сифатида амалга оширган ва ошираётган ишлари эса жуда синчиклаб ўрганиш ва ўзлаштиришга сазовордир.

Асқар АКАЕВ
Қирғизистон Республикаси Президенти

ЭРОН МАДАНИЙ ҲАЁТИ ЯНГИЛИКЛАРИ

Санкт-Петербург шаҳрида Эрон Ислом Республикаси филмларининг ҳафталиги бошланди. Ҳафталикни Москвадаги Эрон мамлакати элчихонаси Форобий кинематография жамғармаси билан ҳамкорликда уюштирган. Ҳафталик давомида «Мухожир», «Капитан Хуршид», «Анжелика» кемаси», «Шипшийдам уй», «Велосипедчи» сингари картиналар намойиш этилмоқда.

●

Шри-Ланкада бўлиб ўтган болалар расмлари ва чизгилари кўргазмасида Эроннинг таниқли рассоми Фируз Гулмуҳаммади биринчи фахрий ёрлиқ ҳамда диплом билан тақдирланди. У қатор халқаро кўргазмаларда қатнашиб, 13 та медал олишга муваффақ бўлган.

●

Лондонда Эрон Ислом инқилобининг 15 йиллиги муносабати билан хотин-қиз рассомларнинг кўргазмаси очилди. Кўргазмадан миниатюра, рангтасвир, графика, ҳуснихат, матобўёқ жанрларида яратилган 92 асар ўрин олган. Кўргазма давомида 250 номда китоб намойиш этилди, учта ансамбл концертлар берди.

Ўткир ҲОШИМОВ:

БИР ҚУШНИНГ ИККИ ҚАНОТИ

— Ўткир ака, яқинда мустақил давлатимиз ўзининг миллий валютасини муомалага чиқарди. Бу чинакам тарихий воқеа. Суҳбатимизни шу воқеадан бошласак.

— Ўзбекистон миллий валютасининг пайдо бўлиши чиндан ҳам катта воқеадир. Пул бирлиги ҳар бир давлатнинг байроғи, герби, мадҳияси сингари мустақиллик тимсоли ҳисобланади. Тарихда қудратли давлатлар ўзининг пул бирлиги — тангалар зарб этганини биласиз. Мен ўзимизнинг сўмимизни кўрганимда дастлаб тасвирдаги жило ва ранглар кўпайиб кетгандек туюлган эди. Мутахассисларнинг айтишларича, бу бежиз қилинмаган экан. Бизнинг сўмимиз қалбаки пул чиқаришнинг олдини олиш — ҳимояланиш масаласида дунёда олдинги ўринлардан бирида турар экан. Бунга қувониш керак.

Эндиги масала пулимиз харид қувватини сақлаб қолишдан иборатлиги кўп таъкидланяпти. Шундай бўлиши ҳам керак. Албатта, мен иқтисодчи эмасман. Пул қадрини сақлаш борасида шунчаки шахсий мулоҳазаларимни айтишим мумкин. Менимча, сўмимиз қадрсизланмаслиги учун учта энг муҳим нарсага эътибор бериш керакдек туюлади. Биринчиси, маҳсулотларни кўпайтириш. Иккинчиси — ўша маҳсулотларнинг харом қўлларга —чайқовчи қўлига ўтиб кетишига йўл қўймаслик. Учинчиси — нарх-навони стабил — барқарор сақлаш. Ахир маҳсулот кам бўлса, нарх-наво ўз-ўзидан кўтарилади. Чайқовчиликка йўл қўйилса ҳам сунъий тақчиллик келиб чиқади. Ва ниҳоят, нарх-наво қанча кўтарилса, сўмнинг қадри ўшанча, эҳтимолки, ундан ҳам кўпроқ тушади. Негаки, давлат дўконида сотиладиган қайсидир маҳсулот ошса, бозорда ҳам қимматлашади.

— Яқинда Вазирлар Маҳкамасида бўлган йиғилишда Президентимиз дўконларни маҳсулот билан тўлдириш, харидор манфаатини ҳимоя қилиш тўғрисида жуда жиддий масалаларни ўртага қўйди.

— Ўша мажлисда ҳурматли Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримов халқнинг дилидаги гапларни шу қадар куйиб-ёниб айтдики, бутун элимиз бу фикрларни ҳаяжон билан тинглади ва тўла маъқуллади. Ўша кезларда биз бир гуруҳ ижодкорлар Жиззахга— Пахтакор туманига бориб «Шарқ юлдузи» кунларини ўтказган эдик. Кекса деҳқонлардан тортиб ёшларгача шу ҳақда гапиришди. Юртбошимиз айтган дардли фикрларда чуқур ҳақиқат бор. Ўтиш даври деймизми, бозор иқтисоди деймизми, хуллас, кейинги ойлар — эҳтимол кейинги йилларда тадбиркорлик билан чайқовчилик ўртасида чегара йўқолиб кетган эди. Тадбиркорлик қаерда тугайдию чайқовчилик қаердан бошланади, билиш қийин эди. Агар кимдир уйида мол боқиб гўшт ёки сутини бозорга олиб чиқса, кимдир ақалли бўйрадек жойга кўкат сепиб одамларнинг оғзига тутса, кимдир мамлакатимиз ташқарисидан камёб нарса олиб келиб сотса — бунинг отини тадбиркорлик дейиш мумкин. Аммо кимдир дўкондаги камёб нарсани нарироққа олиб бориб уч ҳисса қимматига сотса, бунинг оти қанақасига тадбиркорлик бўлсин?!

Бир нарсага ҳайронман: завод давлатники, хомашё давлатники, ускуна давлатники, унда ишлаб чиқарилган маҳсулотни ташийдиган машина ҳам давлатники. Шундай экан, маҳсулот кимники бўлиши керак. Халқникими? Харидорникими?

Бироқ ўша маҳсулот харидорга етиб борадими? Завод дарвозасидан ошириб юборилмайдими? Ёки давлат дўконидан ўлпон қилиб «чап қўллар»га узатилмайдими? Албатта, савдо соҳасидагиларни танқид қилиш осон. Улар орасида ҳалол одамлар оз эмас. Бироқ, имоним комилки, чайқовчиларни айрим дўкондорлар туғдираяпти.

Агар завод халқ учун чиқарган маҳсулот эгри қўлларга узатилмаса, камёб нарсалар савдо шохобчасининг омборидан сув қилиб юборилмаса, чайқовчининг қўли бунчалик узун бўлмасди. Маҳсулот чиқарадиган корхонанинг айрим раҳбарлари эса ўша нарсани харидорга эмас, бошқаларга — уюшган мафия деймизми, баломи-баттарми, барибир — узатишдан манфаатдор. Негаки, улар ҳам ўша нарсанинг харид нархини беради, ҳам «қуруғи»ни чўзади. Менимча, маҳсулот танқислигининг энг нозик нуқталаридан бири шу!

— Ўткир ака, «Тошкент оқшоми»да бирга ишлаган йилларимизда, ёдингизда бўлса керак, газетанинг ҳар сонида «Чайқовчига қирон келтирамиз» деган доимий шиорлар бўларди. Ички ишлар ходимлари, савдо инспекциялари билан биргаликда рейдлар ўтказиларди...

— У пайтларда чайқовчи бир чўқиб, атрофга минг марта аланглarди. Кейинги пайтларда шундай вазият пайдо бўлдики, «ғиринг», десангиз чайқовчи сизни минг марта чўқилаб ташлайди. Ўзим гувоҳ бўлган бир воқеани айтишим мумкин: Вазирлар Маҳкамасида бўлган ўша мажлисдан бир неча кун олдин эрталаб ишга кетаётсам бекатда турган кампирга кўзим тушди. Ёнида каттакон хўжалик сумкаси. Йўлимиз бир бўлса олиб кета қолай, деб машинамни тўхтатдим. Кампир Отчопар орқасида турар экан. «Жиндай томорқамиз бор. Шунга кўкат сепгандик, — деди кампир.—Укроп, кашнич, кўкпиёз... Шуларни Фарҳод бозорига олиб кетаяпман. Нархи қанчалигини ҳам билмайман. Ҳали боғлаганим ҳам йўқ. Инсоф билан каттароқ боғ қилиб сотмоқчиман. 14 та неварам бор. Пулига ақалли бир-иккитасининг оёғига кийим оларман»...

Давоми иккинчи бетда

КАРАЧИДА ЎЗБЕК ОҲАНГЛАРИ

Кейинги йиллар ичида «Ўзбекистон ҳаво йўллари» авиакомпанияси ҳузурида ташкил топган олти кишидан иборат вокал-чолғу ансамбли кўпларнинг диққатини тортди. Республикамизда меҳмон бўлган покистонлик таниқли тадбиркор доктор Байрам Аварига ҳам бу вокал-чолғу ансамбли фаолияти манзур бўлди ва у жаноб «Ўзбекистон ҳаво йўллари» ансамблини Карачи шаҳрида концерт бериш учун Покистонга таклиф этди.

Жаноб Байрам Авари Карачи шаҳрида ўз номи билан юритиладиган «АВАРИ» фирмаси президентигина бўлиб қолмай, айни чоғда, меҳмонхоналар сервиси соҳасида «Авари ренессанс тауэрс» деб номланган махсус йўналишнинг ижодкори ва фидойисидир.

Яна шуниси ҳам борки, шарқда «Авари ренессанс тауэрс»нинг саҳналарида концерт беришни санъаткорлар Парижнинг «Мулен руж»и саҳнасида концерт бериш билан қиёслайдилар. Бундай катта имконият диёримиз санъаткорларидан «Ўзбекистон ҳаво йўллари» вокал-чолғу ансамблига насиб этди.

— Менга бу ансамблнинг манзур бўлиши сабаби бор. Булар ўз она тилларидаги қўшиқларни қанчалар маҳорат билан ижро этсалар, рус, инглиз, форс, араб, турк ва испан тилларида ҳам қиёмига етказиб куйлашади...,—дейди жаноб Авари.

Шуҳрат Қозиев раҳбарлик қилаётган «Ўзбекистон ҳаво йўллари» вокал-чолғу ансамбли—истеъдодли хонанда Нодира Зиёхонова, созанда ва хонандалар Марат Убайдуллаев, Марат Аҳмамедов, Е. Московцев ва В. Жумаев бир ой давомида Карачи шаҳрида концерт бердилар. Шу билан бирга, қисқа муддат ичида Покистон халқи севган бир қанча қўшиқларни урду тилида куйлашга ўргандилар. Нодира Зиёхонова ижросидаги урду қўшиқлари томошабинларни ром этди... Ўттиз кунлик концерт дастурини томошабинларга манзур қилмоқ санъаткорларимиздан қанчалар жисмоний ва маънавий куч талаб этишини тасаввур қилганимизда биз ҳам карачилик томошабинлар олқишига ҳамнафас бўлиб, юртдошларимиз билан фахрланамиз.

Жаноб доктор Байрам Авари яқинда яна Тошкентга келди ва ўзбек санъаткорларининг маҳоратидан мамнунлигини билдириб, ўзлари севиб қолган «Ўзбекистон ҳаво йўллари» ансамблини яна Карачи ва Лоҳурда кўришни орзу қилишини билдирди.

Умида ЮНУСОВА

МУҲАРРИРГА мактублар

ТАКСИНИНГ БАҲОСИ НЕЧА СЎМ?

Сўнгги беш-олти ойда нархлар шунчалик тез ўзгардики, одамлар айрим нарсаларнинг давлат баҳоси қанча туришини унутиб ҳам қўйишди.

«Фарҳод» бозори олдида такси кутиб туриб тўрт-беш кишидан таксининг нархи қанча эканлигини сўрадим. Лекин ҳеч ким аниқ жавоб бера олмади. Таксига мингач, бу саволни ҳайдовчига бердим.

— Аввал минг сўм эди, биринчи июлдан бошлаб икки минг бўлди, — деди шофёр бамайлихотир.

Тасодифни қарангки, ўша куни яна таксига минишга тўғри келди.

— Илгари беш юз сўм эди, биринчидан минг сўмга кўтарилди,— деди кейинги шофёр. Ўша куни кечаси бошқа такси ҳайдовчиси ҳар километр учун уч минг сўмдан ҳақ талаб қилди. Сабабини сўрасак, ижара такси эмиш. Нима, бизда ижара таксилар учун алоҳида нарх белгиланганми?

Умуман, кейинги йилларда такси ҳайдовчиларининг кўпчилиги ўзбошимча бўлиб кетди. Бўш турса ҳам айтган манзилингизга хоҳласа боради, хоҳламаса йўқ. Бундан ташқари фалон сўм берсанг бораман, деб шарт қўяди. Илгарилари таксининг ичига ҳайдовчининг исми-шарифи, такси паркининг телефон рақамлари ёзиб қўйиларди. Ёнида шофёрнинг расми ҳам бўларди. Кейинги пайтларда бу анъана йўқ бўлиб кетди. Менимча, ўша эски ёзувлар яна тикланса, шу билан бирга таксининг бир километрлик нархи ҳам катта-катта ҳарфлар билан ёзиб қўйилса, яхши бўларди. Шунда инсоф ва диёнатни унутган, пул деса отасини ҳам сотишга тайёр айрим такси ҳайдовчиларининг попуги сал пасаярди.

Мен бир оддий йўловчи сифатида такси борасидаги камчилик ва юлғичликлардан бу ишга масъул ўртоқлар бехабар эканликларига ишонмайман. Улар ҳаммасини билишади, фақат ҳайдовчилардан манфаатдор. Шунинг учун бу камчиликларни тугатишга панжа орасидан қарайди.

Ўйлаб ҳайрон қоламан. Наҳотки, транспорт соҳасидаги камчиликларни тугатиш учун ҳам юқоридан буйруқ керак бўлса.

Б. УММАТОВ

«БАХТИҚАРО КЕЛИН»

Ёзги ҳордиқ мавсумидан олдин пойтахтимизнинг кўпгина театрлари янги асарлари билан мухлисларини хушнуд этдилар.

Аввало, Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри жамоасининг янги спектакли хусусида. Бу ерда драматург Иброҳим Содиқовнинг «Бахтиқаро келин» асари асосида режиссёр Сергей Каприелов қувноқ комедия саҳналаштириб, томошабинларга тақдим этди.

Спектаклдаги асосий ролларни артистлар Маҳмуд Дўсматов, Тоҳир Саидов, Жамшид Зокиров, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Саидкомил Умаров, Гавҳар Зокирова, Ўзбекистон халқ артисти Турғун Хонтўраев ва бошқалар ижро этмоқдалар.

«ТОШБОЛТА ОШИҚ— ТАДБИРКОР»

Иккинчи комедия Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқий театрида саҳналаштирилди. «Тошболта ошиқ — тадбиркор» деб номланган бу спектаклни Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳамид Ғулом асари асосида режиссёр, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Носир Отабоев саҳнага қўйди. Асар мусиқасини марҳум композитор Манас Левиев ёзган. Спектакл дирижёри Ўзбекистон халқ артисти Наби Халилов, саҳнага қўювчи рассом Собир Бекматов. Хормейстер — Ўзбекистон халқ артисти Ботир Умиджонов, балетмейстер — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Қодир Мўминов, концертмейстер — Белла Цепеман.

Тошболта ролини Равшан Солиҳов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Файзулла Аҳмедов, Турғун Бекназаров, Рисолат Пари ролини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Марям Ихтиёрова, Наима Пўлатова ва артист Дилором Сафоева ижро этмоқдалар. Қолган ролларда театрнинг етакчи ва ёш артистларидан Бoир Холмирзаев, Меҳмонали Салимов, Рустам Маъдиев, Абдухолиқ Мамарасулов, Суръат Пўлатов, Ҳаким Носиров, Меҳри Бекжонова, Мақсуда Отажонова, Гулбаҳор Отакова, Абдушоир Салимов, Ҳамид Тўхтаев ва бошқалар чиқадилар.

Боши биринчи бетда

Машина бозор рўпарасида тўхташи билан учта хирсдек йигит югуриб келиб сумкага чанг солди. Кампир ҳай-ҳайлашига қарамай, қўлига арзимаган пул қистиришди-да, резаворларни қопига солиб бозорга кириб кетишди. Кампир шўрлик чирқиллаганича қолаверди. Ахир бу, кундуз-кундузи қилинган қароқчилик-ку! Кампир дардини кимга айтсин? Бозордаги милициягами? Бозорқўмгами? Ҳуқуқтартибот органида ҳалол одамлар кўп. Улар орасида қадрдон дўстларим ҳам оз эмас. Аммо мен бозорқўмга ҳам, бозордаги милицияга ҳам ишонмайман. Ҳаммасининг тили бир.

Албатта, ўша мажлисдан кейин бозорлар бир қадар тартибга келиб қолди. Яқин-яқингача ғалати манзараларни кўрардингиз. Биласиз, қаламкаш одам бозорга фақат харид қилиш учун кирмайди. Одамларни кузатасиз, феълатворини ўрганасиз. Мен бозорчиларнинг

қаман: бу юмушлар шунчаки мавсумий гапга айланиб қолса, назорат сусайса, кўп ўтмай яна «эски ҳаммом, эски тос», бўлмасмикан? Назаримда баъзи кучлар юртбошимиз топшириғи билан кўрилаётган кескин чораларга исён қилаётгандек бўлаяпти. Бир мисол айтишим мумкин. Аввало, бир нарсани таъкидлай. Мен пиво ичмайман. Яқинда уйга меҳмонлар келишган эди. Иссиқ кунда жиндек пиво ичгилари келди. Ишонсангиз, ўғлим шаҳарнинг ярмини айланиб пиво тополмади. Ҳолбуки, бундан 15 кун илгари кўча-кўйда ҳар шиша пивони 6-8 минг сўм-купондан сотувчилар қалашиб ётган эди. Ҳозир эса на давлат дўконида, на махсус пивохоналарда қуриб кетгур шу ичимлик йўқ. Савол туғилади: 15 кун илгари кўчада сотилаётган пивони ишлаб чиқарадиган заводларга ўт тушдими. Ёки ўша корхоналардаги амалдорларнинг виждонига ўт тушиб, пиво билан ўчиришиб ётибдими? Гап шундаки, улар маҳсулотини давлат савдосига чиқарса, қуруғини ололмай-

БИР ҚУШНИНГ ИККИ ҚАНОТИ

умумий қиёфасини чизиб беришим мумкин: пештахта ортида юзи баркашдек хотин ўтиради. Қулоғида шапалоқдек тилла сирға, бармоқларида қўша-қўша тилла узук. Кечирасиз-ку, ҳар биттаси Америкадаги чемпионатда ўйналаётган футбол тўпидек келадиган кўкраги ярим очиқ. Устида шода-шода дур. «Опа, помидорингизни жиндек арзонроқ қилинг», десангиз, бобиллаб беради: «Олсангиз олинг, олмасангиз катта кўча, биз меҳнат қиляпмиз». Агар шунинг оти меҳнат бўлса, текинхўрликнинг оти қанақа бўлади? Шу хотин деҳқонми? «Меҳнат қилаётган бўлсанг, қаерда қиласан, 9-қаватдаги уч хонали квартирангда неча сўтих томорқанг борки, ярим тонна помидорни етиштиргансан?» дейдиган мард йўқ эди. У «тадбиркор» ҳисобланарди.

Бундайлар бир томондан бояги кампирга ўхшаган деҳқонни қақшатади, иккинчи томондан сиз билан менга ўхшаган харидорни чирқиллатади. Бозорнинг эгаси деҳқоннинг ўзи бўлмагунча, улар етиштирган маҳсулотнинг монеликсиз савдога етиб келишига йўл очилмагунча нарх арзонлашмайди.

Шубҳасиз, ҳозир бу масалада талай яхши ишлар қилиняпти. Лекин бир нарсадан қўрқаман

ди. Бундайларни қаттиқ назорат қилиб, кескин жазоламагунча бирон ижобий натижага эришиш қийин.

— Ўткир ака, сиз жамиятимиздаги маънавий-ахлоқий муаммоларни кўп бор кўтариб чиққансиз. Қисса ва рўмонларингиз ҳам даврнинг энг долзарб маънавий-ижтимоий муаммоларига ҳамоҳанг. Бугун замондошларимиз онгида юз бераётган маънавий ўзгаришлар ёзувчи сифатида сизда қандай фикрлар қўзғаётир?

— Иқтисод билан маънавият бир қушнинг икки қанотидир. Иқтисодда маънавият бўлмагунча, ҳеч нарсага эриша олмаймиз. Тарихдан биласиз: жаноби Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом ҳам тижорат билан шуғулланганлар. Ҳадисларда таъкидланишича, тижоратнинг жуда муҳим маънавий қонун-қоидалари бор. Бир юртдан иккинчи юртга келтириб сотиладиган нарсадан қоладиган соф даромаднинг ўн фоиздан ортиғи макруҳ — ҳаром ҳисобланган.

Машҳур турк алломаси ва дин арбоби Юсуф Товаслий ўзининг «Ибратли ҳикоятлар»ида ғалати манзарани тасвирлайди. Газлама каппонининг эгаси номозга кетганида шогирди бир харидор билан савдо қилибди.

Хўжайин қайтиб келганида хурсанд бўлиб айтибди: «Мен фалон матодан фалонча, пистонидан пистонча сотдим. Фалон танга фойда қилдик» деган экан. Каппон эгаси шогирдига буюрибди: «Ҳозироқ бозор айланиб, ўша одамни топасан. Сен матони фалон танга қимматига сотибсан». Шогирд ўша харидорни топиб келиб, ортиқча тангани қайтариб бериши учун бир кун овора бўлган экан.

Замонавий «тадбиркорлар», яъни қўл-оёғи ечиб юборилган чайқовчилар ўн фоиз у ёқда турсин, минг фойизга ҳам қаноат қилмайди. Текин десангиз ҳатто филни хартуми билан тескарисига ютиб юборади. Эътибор берган бўлсангиз, яқин-яқинларда ҳам сувфуруш болакайлар кўпайиб кетган эди. Чекароқ дўконидан сув олади-да нарёққа бориб бир неча ҳиссасига пуллайди. Албатта, ўрида текинга отасининг қўлига ҳам сув қуймайдиган дўкондорларнинг ҳам ўз манфаати бор. Болакайлар (ҳатто 10—12 ёшлилари ҳам бор) сувфурушлик қилиб пул ишлайди. Мактабга қатнаш деган гап йўқ. Эрталаб ота хурсанд: «Мана, бизнинг ўғилча муштдек боши билан ёнимизга кириб қолди. Ҳар куни фалон минг ишлаяпти...».

Бурчак-бурчакда сақич сотадиган йигитлар ундан ҳам хурсанд. Ҳар куни киссасига пул тушиб турибди. Осонгина, мўмайгина. Эртами, кечми барибир «тадбиркорлик» деган тушунча «чайқовчилик» деган тушунча билан ўртасига девор тортилиши аниқ. Бошқача бўлиши мумкин эмас. Энди у ёғини тасаввур қилинг: мактабдан қочиб сув сотган, ҳеч қаерда ишламай сақичфурушлик қилган ёшлар эртага нима бўлади? Илм олишга калласи ишламаса, қурилишга кириб бетон қоришга бўйни ёр бермаса, ҳунар ўрганишга ўқуви бўлмаса... Ҳар куни киссасига жарақ-жарақ пул тушишига ўрганиб қолган бўлса. Ким чиқади улардан? **Киссавурми, йўлтўсарми, каззобми?!**

Истагим шуки, XXI аср бошида мустақил Ўзбекистон қисмати шундайларнинг қўлида қолмасин. Улар мустақилликни ҳимоя қилади, деб ўйлайсизми? Мен бунга ишонмайман. Осон, ҳатто текин пул топишга ўрганган одам учун тилимиз ҳам, тарихимиз ҳам, маънавиятимиз ҳам бир тийин. Уларга фақат пул керак.

Мана шу нарса мени айниқса ташвишга солади.

Илоҳо, кунимиз бундайларга қолмасин!

Суҳбат охирида севимли газетамизга бир ҳангомани тақдим этаман.

Суҳбатни М. АБДУЛЛАЕВ ёзиб олди

Шуҳрат ОТАБЕК

ТОНГ ОТДИ, УЗИЛДИ ОЙ БЕЛАНЧАГИ

●

Оқ олма гуллади... кетиб борарман,
Умримнинг қолганин нетиб борарман,
Мен сенга эртаклар айтиб борарман,
Йиғлама, жоним.

Қайси кун қаламим сингандай бўлди.
Кўксимда бир нима тингандай бўлди.
Шунчаки хавотир қўнгандай бўлди.
Йиғлама, жоним.

Бир кун бўлса ҳамки сен билан яшай,
Бир гул бўлса ҳамки сенга бағишлай.
Умр — тулпор янглиғ... эгар-жабдуқ шай,
Йиғлама, жоним.

Учирма, ўчирма, муҳаббатимни,
Самога кўчирма муҳаббатимни.
Ўчирма қалбингга ёзган хатимни,
Йиғлама, жоним.

Кечалар сочларин ёйди паришон,
Яшамоқ умиди—йўқ дилда армон,
Кетсам гар... розиман. Қолсам шодумон,
Йиғлама, жоним.

●

Тун-қаро киприкли ерга қулади.
Юлдузлар тун бўйи пинак илмади,
Шамчироқ пирпираб недир имлади,
Сени эсладим.

Шаббода уфорин элар элакдан,
Атиргул шивирлаб сўзлар юракдан.
Упалар сочилди ой — беланчакдан
Сени эсладим.

Булбул ишқ-нағмасин қилиб олди ёд.
Кетиб бораяпти тунда ҳам ҳаёт.
Булбул нағмасидан бўлганимда шод,
Сени эсладим.

Тонг отди. Узилди ой беланчаги,
Юлдузлар сўндилар — само чечаги,
Юрагимнинг мудом ёш келинчаги,
Сени изладим...

САМИМИЙ ҚУТЛАДИЛАР

Таниқли файласуф олим, Ўз РФА академиги Эркин Юсупов олтмиш беш ёшга тўлди. Ўзбекистонда ижтимоий тафаккур равнақига муносиб ҳисса қўшиб келаётган алломанинг илмий-ижодий фаолияти кенг кўламда эътироф этилган. У олиб борган тадқиқотлар Беруний номидаги Республика Давлат мукофоти билан тақдирланган.

Яқинда олимга катта ишонч билдирилиб, у республика «Маънавият ва маърифат» марказининг раиси этиб тайинланди. Э. Юсуповнинг таваллудига 65 йил тўлиши муносабати билан Республика фалсафа жамияти уюштирган тантанали йиғилишда файласуф олимнинг серқирра фаолияти ҳақида атрофлича сўз юритилди. Йиғилишда сўзга чиққан Республика фалсафа жамияти раиси С. Шермуҳаммедов, ТошДД қошидаги Олий педагогика институти директори Ш. Шаропов, Президент девонининг масъул ходими М. Қирғизбоев, Ўз РФА мухбир аъзоси А. Валиев, Беруний мукофоти совриндори Ж. Тўленов, ТошДД кафедра мудири И. Раҳимов, профессорлар А. Аюпов, А. Ортиқов ва бошқалар олимнинг ижодий, илмий ва жамоатчилик фаолиятига муносиб баҳо бериб, уни 65 ёши билан самимий қутладилар. Э. Юсупов самимий қутловлар учун ташаккур билдирди ва бугун мустақил Ўзбекистон зиёлилари олдида турган муҳим вазифалар ҳақида сўзлади.

Н. ЛУТФУЛЛАЕВА

Уткир ҲОШИМОВ

МИЛЛИОНЕР

ҲАНГОМА

Авваллари, миллионер дегани қанақа одам бўларкин, кечаси қўрқмай қандоқ ухларкин, деб ҳайрон қолардим. Бугун ўзим миллионер бўлдим. Янги чиққан китобимга миллион сўм олдим. Нақд миллион сўм-купон!

Бир вақтлар беш йил меҳнат қилиб ёзган худди шундай китобим чиқса, ўн минг сўм олардим. Атиги ўн минг! Ҳозир эса жаранглатиб миллионни санаб ўтирибман. Бир вақтлар ўн минг сўмга атиги битта машина берарди. Ҳозир миллионга ярақлаб турган қулинг ўргилсин велосипед олиш мумкин. Авваллари ўн мингга бир йўғи беш тонна гўшт берарди. Ҳозир миллионга ўнта бўрдоқи товуқ беради. Авваллари ўн мингга атиги ўнта тўй қилса...

Эшик қўнғироғи жиринглаб, ширин хаёлларимни тўзитиб юборди. Чиқсам, саккиз ёшлардаги бола турибди. Қўлида каттакон сумка.

— Сув кейакми, амаки! — деди «р»ни яхши айтолмай.

— Қанақа сув!

— Минияй сув.

Вой шумтака-ей! Чанқаганимни қаёқдан билди бу! Бир ҳафтадан бери магазинда минерал сув йўқ.

— Керак, — дейишим билан сумкасини шарақ-шуруқ қилиб ерга қўйди. Бир шиша сув чиқариб эски латтага ҳафсала билан артди.

— Манг, амаки!

Сувни ғулқиллатиб шишанинг оғзидан ичиб қўяқолдим.

— Минг сўм! — деди болакай кўзимга тикилиб.

Жаҳлим чиқди.

— Чайқовчилик қилиш яхшимас, — дедим насиҳат қилиб.

— Мен чайқовчимасман, амаки, тадбийкойман. Минг сўм!

Ўргилдим сендақа тадбиркордан! Шу қилғанингга бир адабингни бермасам!

Ҳали санаб ўтирган ўн минг сўмликлардан биттасини узатдим.

— Қайтимини бер, — дедим тўнғиллаб.

Болакай пулни уёғини ўгириб-буёғини ўгириб, шошилмай текширди. Ўнг чўнтагига қўл суққан эди, бир ҳовуч ўн минг сўмликлар илашиб чиқди. Чап чўнтагидан беш минг сўмликлар олди. Кўкрак чўнтагидан минг сўмликлар чиқарди. Битта беш мингталик, тўртта минг сўмликни эринмасдан санаб узатди.

— Яна сув кеякмасми!

— Кеякмас! — дедим мен ҳам беихтиёр «р»ни айтишга тилим келишмай.

Энди эшикни ёпаётган эдим, болакай сўраб қолди:

— Сиз шойиймисиз, амаки!

Вой хувори-ей! Китоб ҳам ўқиркан-да, бу!

— Мен болаларга ёзмайман-да, —дедим юмшаб. — Ёзсам сенга китобимдан берардим.

— Китобмас, — деди болакай кўзини пирпиратиб. — «Зелёний» бойми!

Ҳайрон бўлдим.

— Қанақа «зелёний»!

— Доллай! — болакай бармоқларини ишқалаб тушунтирди. — Доллай бойми!

— Доллар! Менда доллар нима қилсин! Умуман, сенга долларнинг нима кераги бор!

— Уч милёним бой эди, — деди у дона-дона қилиб. — Шуни доллайга алмаштиймоқчиман. Доллайингиз бойми, амаки!

Эшикни қарсиллатиб ёпдим. Нариги ёқда шишаларнинг шақир-шуқури эшитилди.

ЎзАА АХБОРОТИ

Янгийўл туман маданият уйи қошидаги «Катангенис» вокал-чолғу ансамбли «Даврада фақат ёшлар» деб номланган концерт томошасини эстрада шинавандалари ҳукмига ҳавола этди. Дастурни ансамблнинг бадиий раҳбари Анатолий Бабрикин саҳналаштирган. Ижодий жамоа томонидан маҳорат билан ижро этилган ўзбек, тожик, рус, афғон куй ва қўшиқлари, ёшларнинг севимли хонандалари репертуаридан олинган қувноқ қўшиқлар эстрада шинавандалари томонидан илиқ кутиб олинмоқда,

●

Ғиждувон туман маданият уйи қошида фаолият кўрсатаётган халқ театри ижодий жамоаси театр шинавандалари ҳукмига янги саҳна асарини тақдим этдилар. Комилжон Саъдуллаев қаламига мансуб «Тузоқ» комедиясини режиссёр Мухторжон Халилов саҳналаштирган. Саҳна безакларини рассом Жамшид Ҳайдаров ишлаган. Мусиқаларни эса Лайлохон Гаспарова танлаган. Спектаклдаги асосий образларни театр артистларидан Ражаббой Авазов, Шокиржон Ҳамроев, Озодахон Акбарова, Саиджон Қаҳҳоров ва бошқалар ижро этмоқдалар.

●

Учқўрғон туман марказий кутубхонаси ва маданият уйи билан ҳамкорликда ўтказилган «Менинг маҳаллам, менинг кутубхонам» деб номланган тадбир тўпланганларда катта қизиқиш уйғотди. Бугунги кунда китобхонларни кутубхоналарга кўпроқ жалб этиш, маънавиятимизни кўтариш, ёш авлодни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш асосий мақсад қилиб олинган тадбирни Мавлудахон Ҳайдарова, Зарифа Қаюмова, Мавлуда Яхёева, Мунаввар Пўлатова, Собиржон Жўраев тайёрлаганлар. Шахсий кутубхоналари билан ёшларга хизмат кўрсатаётган кўплаб хонадонлар, маҳалла кутубхоналари махсус мукофотлар билан тақдирландилар. Кеча сўнгида маданият уйи қошидаги «Гулбаҳор» ашула ва рақс халқ ансамблининг концерти намойиш этилди.

●

Республикамизда турли миллат вакилларининг ижодий жамоалари санъатнинг барча турлари бўйича фаолият кўрсатмоқдалар. Ана шундай жамоалардан бири Юқори Чирчиқ туман маданият уйи қошидаги «Наврўз» қозоқ халқ театридир. Ижодий жамоа куни кеча драматург Ўрозбек Бодиковнинг «Қизларга куёв керак» деб номланган комедиясини театр мухлисларига тақдим этди. Асарни иқтидорли режиссёр Турғунали Мусаматов саҳналаштирган. Асардаги асосий образларни студия артистларидан Шуҳрат Айитқулов, Қулжон Мусаматова, Шалқар Топиболдиев, Дуйсебек Жумабеков, Сайдали Мадетов ва бошқалар саҳнага олиб чиққанлар.

●

Оҳангарон туман маданият уйи қошида фаолият кўрсатаётган «Оҳанрабо» фолклор-этнографик ансамбли ижодий жамоасининг «Момолар куйлаган наволар» деб номланган янги концерт томошаси яхши кутиб олинди. Қадим наволарни ансамбл ижрочилари ўзига хос маҳорат билан саҳнага олиб чиққанлар. Ансамбл иштирокчиларидан Собирахон Тожибоева, Гулсиной Эшонқулова, Саломат Шамсихонова, Дилноза Эргашева, Дилором Тошпўлатова, Гулнора Эргашева ижролари барчага манзур бўлмоқда.

●

Сайхунобод туман Шароф Рашидов жамоа хўжалиги қошидаги халқ театри ижодий жамоасининг янги комедияси ҳам шинавандалар томонидан қизиқиш билан кутиб олинди. Тожик драматурги Иброҳим Усмоновнинг «Жанжалчининг уйи куйсин» деб номланган ҳазил саҳна томошасини театрнинг режиссёри Элмурод Элов саҳналаштирган. Асосий ролларни театр артистларидан Алижон Бозоров, Дилноза Йўлдошева, Бахтиёр Бозоров, Асалой Исматова, Мадинахон Қорабоева ва бошқалар саҳнага олиб чиққанлар.

●

Навоий вилоятининг Зарафшон шаҳрида бўлиб ўтган вилоят оқинларининг «Оқин—94» кўрик-танлови томошабинлар билан гавжум ўтди. Қозоқ халқининг қадимий санъат турларидан бўлмиш бахшилар хониши, миллий урф-одатлари, қадриятлари, қозоқ халқининг бой маданий мероси, ахлоқ-одоб ҳақидаги фикр-ўйлари ўз аксини топган дастурларни тўпланганлар олқишлар билан кутиб олдилар. Навоий вилоят маданият ишлари бошқармаси томонидан ташкил этилган танловда юксак маҳоратларини намойиш этган оқинлар мукофотлар ва дипломлар билан тақдирландилар.

●

Хоразм вилоят Ҳазорасп туман маданият уйи қошида фаолият кўрсатаётган халқ театри ижодий жамоаси Ҳамидулла Акбаровнинг «Мужрим» асарини саҳнага олиб чиқди. Асарни иқтидорли режиссёр Ғофиржон Отамуродов саҳналаштирган. Асосий образларни театр иштирокчиларидан Зуҳрахон Жуманазарова, Эргаш Матёқубов, Саъдулла Рўзиметов, Зайнаб Юсупова ва бошқалар ижро этмоқдалар.

●

Урганч туман маданият уйи қошидаги халқ театри ижодий жамоаси ҳам Мансур Қурёзов қаламига мансуб «Олтин тарвуз» деб номланган янги саҳна асарини жажжи театр мухлисларига ҳавола этдилар. Деҳқон бобо, Айиқ полвон, Бўри, Ялмоғиз ва мушукчанинг қизиқарли саргузаштларидан иборат эртак-спектаклни режиссёр Ойдин Сайдинова саҳналаштирган. Асосий образларни, Шарифбой Дўстбобоев, Қурбоной Ёқубова, Эркин Абдукаримов, Одилбек Аҳмедов ва бошқалар ижро этмоқдалар.

Салоҳиддин СИРОЖИДДИНОВ

ТОМОША САНЪАТИ «ОВИСТО»ДАН БОШЛАНГАН

Томоша санъатининг келиб чиқиш илдизлари қадимий тарихимизга бориб тақалади. Бироқ унинг санъатшунослик фанига кириб келганига йигирма йилча бўлди холос. Ушбу атама илк бор профессор Муҳсин Қодировнинг 1981 йили «Фан» нашриёти томонидан чоп этилган «Ўзбек халқ томоша санъати» китобида қўлланган эди. Мазкур китобда ўзбек санъатшунослигида рақс, масхарабозлик, қизиқчилик, қўғирчоқ ўйин, от ўйин, қарсак ўйин ва аския халқ томоша санъатининг таркибий қисми эканлиги ҳар томонлама очиб берилганди. Лекин иш шу билан тўхтаб қолгани йўқ. Узоқ йиллар илмий изланиш олиб борилди, Марказий Осиё давлатларининг қатор сарҳадларига сафарлар уюштирилди. Қадимшунослик, тарих, археология, этнография, фольклоршунослик ва бошқа қатор қўлёзма манбалар бир-бирига солиштирилиб, диққат билан кўздан кечирилди. Ва ниҳоят, орадан 22 йил ўтгач, илмий изланишлар ўз самарасини берди. Аниқроғи, муҳтарам профессорнинг янги тадқиқоти— «Томоша санъати ўтмишидан лавҳалар» номли китоби «Фан» нашриёти томонидан чоп этилиб, китобхонлар ҳукмига ҳавола қилинди. Китобни варақлар экансиз, муқаддимадаёқ тадқиқотнинг асл моҳияти ва мақсади нимадан иборатлигини тезда илғаб оласиз.

Тўғри, ўзбек халқ томоша санъатининг айрим масалалари билан бошқа олимлар ҳам қисман шуғулланганлар, Мамажон Раҳмоновнинг «Ўзбек театри тарихи», Тўлқин Обидовнинг «Анъанавий ўзбек цирк санъати», Любов Авдеева, Розия Каримованинг «Ўзбек халқ рақс санъати» сингари илмий тадқиқотлари шу соҳанинг баъзи масалаларини ёритишда хизмат қилади. Лекин улар томоша санъатига махсус тўхталган эмаслар. Бунинг устига томоша санъати кенг қамровли кўп қиррали мураккаб соҳа бўлгани боис бирданига хулоса чиқариш мушкул эди. Айниқса, халқ томошаларининг асл илдизигача кириб бориб, уни аниқлаш иши илм аҳли учун очилмаган қўриқлигича қолиб келарди. Шу жиҳатдан ушбу тадқиқотнинг аҳамияти беқиёсдир. Чунки унда санъатшуносликнинг ана шундай бўшлиқлари тўлдирилган. Энг муҳими, масалага холисона ёндашилган.

Тадқиқотчи томошалар, маросимлар ва байрамларнинг келиб чиқиш томирларини энг ибтидоий диний таълимот — зардуштийликдан излайди. Ўзбек олимлари узоқ йиллардан бери зардуштийликни бир ёқлама ўрганаётганликларидан афсусланади.

Профессор Муҳсин Қодиров шу соҳа олимларининг илмий хулосаларига таяниб, зардуштийлик ва унинг асоси кўҳна Турон заминида юзага келиб, кейинчалик бошқа ҳудудларга тарқалган, деган қарорга келади: «Олимлар зардуштийликнинг пайдо бўлишини ва тарқалишини Муғ деган қабила билан боғлаб талқин этадилар. Муғлар ҳар томонлама қобилиятли кишилар бўлишган. Айниқса, маросимлар ва оммавий йиғинлар, томошаларни уюштириш, ўтказиш ҳам ташкилотчилик, ҳам санъаткорлик қобилиятига эга бўлишни талаб этган». Муғлар турли замонларда ҳар хил қиёфаларда яшаб келишган. Қанчадан-қанча қирғинбарот жанглар, хунрезликлар ва таъқибларга дош беришган. Ўрта асрларда яшаб ижод этган қатор классик шоирларимиз ижодларида ҳам муғ сўзи билан боғлиқ воқеалар тасвирланган. Бу ташбиҳ ҳозир ҳам учраб туради.

Муаллиф С. Толстовнинг Хоразм экспедициясида қўлга киритган қадимий археологик ёдгорликларига таяниб, оловхоналар, эркак уйлари, ишратхона, меҳмонхона ва у билан боғлиқ «Подшо Вазир», «Мошоба», «Юмрон қозиқ», «Қади бадбахт», «Жум-жақа», «Лайлак илонни овлади», «Жон бургам», «Айиқ», «Эчкижон», «Пўстиним», «Чағалоқ» каби ўйинларнинг тарихий тараққиёт босқичларини ҳам бекаму-кўст аниқлай олган.

Олим ниҳоятда кенг доирада изланиш олиб борган. Илдизи Митрага етиб борган «Лазги» ва бошқа рақслар, Сув худоси Анахитага сиғиниш асосида шаклланган қизиқарли томошалар, Сиёвушнинг санъат пири сифатида улуғланиши, унга бағишлаб ўтказиб келинаётган қурбонлик маросимлари — ҳаммаҳаммаси бор тадқиқотда.

Бундан ташқари, китобда «Лола сайли», «Лола байрами» ва байрамнинг иккинчи куни ўтказиладиган ёшларнинг «Ёр танлаш» маросими шодиёнасига ҳам катта ўрин берилган. Бунда, айниқса, сайилнинг ўтказилиш тартиби, қатнашчилари ва унда халқ санъаткорларининг чиқишлари жиддий таҳлил этилган. Ҳатто айтиш, зарофат, аския, қўғирчоқ театри тарихи ва ўзига хос хусусиятлари ҳам четлаб ўтилмаган.

Хуллас, тадқиқотчи ўзбек халқ томоша санъатининг барча тур ва жанрларини тўлатўкис ёритишни ўз олдига қўйган ва бунга эришган. Унда тилга олинган далиллар, қиёслашлар, ўхшатишлар, баҳслар, илмий умумлаштиришлар ва хулосаларга қўшилмасликнинг иложи йўқ.

Китоб санъатшунослар, адабиётшунослар, шарқшунослар, тарихчилар, этнографлар ва халқ ижодининг барча соҳалари мутахассислари учун яқин маслакдош бўлишига шубҳа йўқ. Айниқса, фольклор — этнографик жамоалари раҳбарларига зарур манба бўла олади. Китоб билан танишиб чиққан киши ўзбек халқ томоша санъатининг илк чашмаси—«Овисто»дан бошланган узоқ ўтмишга саёҳат қилгандай бўлади.

Иброҳим АБДУРАҲМОНОВ

УНИ «ЎЗБЕКИСТОН БУЛБУЛИ» ДЕЙИШАРДИ

ТАКЛИФ ҚИЛАМАН

Бу номни таърифлашга унча ҳожат бўлмаса керак. Унинг жозибали овози қирқ йилдан зиёд давр мобайнида ҳаво тўлқинларида янграб, миллион-миллион кишиларни ўзига ром этиб келди. Республикамизнинг бирор бурчаги йўқки, кишилар унинг мафтункор овозини эшитмаган, сеҳрли санъатидан баҳраманд бўлмаган, таъсирланмаган бўлса.

Сезиб турибсиз, гап республика радиосининг истеъдодли диктори, бадиий сўз устаси, Ўзбекистон халқ артисти, марҳум Қодир Махсумов ҳақида бормоқда. Қодир ака ҳаёт бўлганларида 70 ёшга тўлардилар. Начора, ўлим ҳақ, инсон жисман абадий эмас. Лекин Қодир Махсумовнинг яхши ишлари, хайрли хизматлари узоқ яшайди. Мана бир неча йилдирки, бу табаррук инсоннинг ёқимли ва ёлқинли, ширадор ва шиддаткор, айни чоғда сеҳрли овози ҳамон қулоқларимиз остида жаранглаб, қалбларимизда акс садо бериб тургандек.

Лекин афсуслар бўлсинки, ўз вақтида каттаю кичик радиотингловчилар томонидан «Ўзбекистон булбули» деб тан олинган, эътироф этилган Қодир Маҳсумовнинг номи ҳанузгача абадийлаштирилмаган. Ахир келажак авлод ҳам бу номни унутмай, эслаб юрадиган бир хайрли иш қилишимиз лозим эди-ку! Таклифим: шу азиз инсон хотираси олдидаги бурчимизни бажариб, унинг руҳини шод этсак. Кеч бўлса ҳам, савобли иш яхши.

Ортиқали ТИЛОВБЕРДИЕВ,
радиожурналист

БМТ ВА ОРОЛ

Шу йилнинг 21—25 июн кунлари Франция пойтахти Парижда Орол денгизи муаммоларига бағишланган халқаро анжуман бўлди. Уни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Халқаро Тараққиёт банки билан биргаликда ўтказди. Анжуманда Орол бўйидаги экологик тангликни юмшатиш, муҳитни соғломлаштириш билан боғлиқ тадбирларни кучайтириш, бунинг учун зарур маблағлар ажратиш масаласи кўриб чиқилди. Жаҳон олимлари, эколог мутахассислар томонидан тузилган шу йўналишдаги бир қанча дастурлар муҳокама қилинди. Бу дастурларда Орол бўйига халқаро экспертларни юбориш, мутахассислар тайёрлаш, томчилатиб суғориш ва сувни чучуклантириб берувчи ускуналар сотиб олиш кўзда тутилган. Бу масалалар юзасидан муҳим қарорлар қабул қилинди.

Анжуман ишида Ўзбекистон Мелиорация ва сув хўжалиги вазири Р. Гиниятулин бошчилигидаги Ўзбекистон ҳукумати делегацияси, шунингдек, таниқли олимлар Бекжон Тошмуҳаммедов, Абдуқодир Эргашев иштирок этишди. Ўзбекистон Оролни асраш қўмитаси раиси П. Шермуҳаммедов анжуманда маъруза билан қатнашди.

ФОЛКЛОР ЖАМОАЛАРИ КЎРИГИ

Тошкент вилояти Бўстонлиқ туманида ўтган фолклор-этнографик жамоаларнинг кўрик-беллашувида Юқори Чирчиқ районининг «Муножот» фолклор этнографик ансамбли тайёрлаб келган «Мучал тўйи» дастури томошабинлар ва ҳакамлар ҳайъатига манзур бўлди. Шу боис улар бир овоздан биринчи ўринга сазовор бўлишди. Иккинчи ўрин эса Бекобод районидан «Юлдуз» фолклор-этнографик гуруҳига насиб этди. Бўстонлиқ районидаги «Гулёр» фолклор-этнографик жамоаси учинчи ўринни эгаллади. Шунингдек, Бекобод шаҳридан келган ўғил болалар фолклар гуруҳи кўпчиликка манзур бўлди.

Сўнгги йилларда вилоятнинг кўпгина шаҳар ва районларида аяжонларимиз ташаббуси билан янги-янги жамоалар ташкил топди. Паркент районидаги «Наврўз», «Қалдирғоч», Пскент районидаги «Бахт», Юқори Чирчиқ районидаги «Муножот», Ангрен шаҳридаги «Пўлат жарчилар» болалар жамоалари шулар жумласидандир.

Биринчи ўринни олган Юқори Чирчиқ районининг «Муножот» фолклор жамоаси сентябр ойида Сурхондарё вилоятида бўладиган Халқаро фолклор-этнографик фестивалида иштирок этади.

Ғ. ТУЛАГАНОВ

ЁШЛАР КЎРГАЗМАСИ

Ўзбекистон Рассомлар уюшмасининг кўргазмалар залида Тожикистон ёш рассомларининг ижодий кўргазмаси очилди. Кўргазмадан 12 ёш мусаввирнинг тасвирий санъат, наққошлик ва халқ амалий санъатининг ажиб тури попопчилик бўйича яратган асарлари ўрин олган.

Кўргазманинг очилишида санъатшунослик номзоди Абдулҳай Умаров, таниқли рассом Акмал Икромжонов ва Тожикистон республикасининг кўп тармоқли «Эдем» фирмаси президенти Шуҳрат Шаропов сўзга чиқди.

— Урф-одати, дини бир бўлган ўзбек ва тожик халқлари азал-азалдан дўсту қадрдон, қуда-анда бўлиб келишган, — дейди Тожикистоннинг Ўзбекистондаги элчиси Йўлбарс Эгамбердиев. — Шунинг учун тожик мусаввирларининг санъат асарларини даставвал Ўзбекистонда намойиш этишни лозим топдик. Мақсадимиз ўзбек биродарларимизга тожикистонлик рассомларнинг шу кунларда яратган энг сара асарларини яқиндан таништиришдир.

Кечада Тожикистон ва Ўзбекистон республикаси халқ ҳофизи Маъруфхўжа Баҳодиров ижросидаги классик куй ва қўшиқлар тўпланганларга хушнудлик бахш этди.

Дилдора ОРИПОВА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси шоир Анвар Эшоновга онаси
Мастура ая ЭШОНОВА
вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ТАРИҚАТ ПЕШВОСИ

ЎТГАН ЙИЛИ мустақил жумҳуриятимиз бир қанча ислом мамлакатлари халқлари билан биргаликда Марказий Осиёнинг ўрта асрда етишган атоқли уламоларидан, нақшбандия тариқатининг буюк асосчиси ҳазрати Хожа Баҳоуддин Нақшбанд таваллудининг 675 йиллигини кенг нишонлади. Бу тантаналарнинг Бухорода ўтказилган тадбирларида турли эллардан келган меҳмонларга бош бўлиб жумҳуриятимиз раҳбари Ислом Каримов фаол қатнашдилар. Шу муносабат билан матбуотда Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг ҳаёти, илмий фаолияти, тариқатининг моҳияти ҳақида бир қанча мазмунли асарлар эълон қилинди. Жумладан, таниқли олим Азиз Қаюмовнинг «Бу оҳанг ила бўлғасен нақшбанд...», Ҳамидхон Исломийнинг «Ипор ҳид ила туғилган ориф Хожа Баҳоуддин Нақшбанд», ЎзФА Шарқшунослик институти ва Ўзбекистон Республикаси Ислом ҳамкорлик фондининг илмий ходимлари, арабшунос олимлар — Шамсуддинхон Зиёвуддинхон ўғли Бобохонов ҳамда Абдулазиз Мансур ҳамкорлигида нашр этилган «Нақшбандийя тариқатига оид қўлёзмалар фиҳристи» номли асарлар Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг ҳаёти ва фаолиятини кенг кўламда ёритишга бағишланган хайрли ишлардандир.

«Бу оҳанг ила бўлғасен нақшбанд...» тадқиқотида А. Қаюмов Алишер Навоийнинг «Насойим ул-муҳаббат», «Лисон ут-тайр», «Ҳайрат ул-аброр» ва бошқа асарларида ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд ҳақида билдирган мулоҳазаларига асосланиб, ўз фикрларини баён қилади. Рисоланинг «Нақшбандийя муршиди» бўлимида мавлоно Абдураҳмон Жомий тасаввуф илмини ўрганишда даврининг атоқли уламолари Саъдиддин Кошғарий, Боязид Пуроний ва мавлоно Асад каби атоқли зотларнинг суҳбатларидан баҳраманд бўлганлиги ҳамда кейинчалик нақшбандийя тариқатини кенг ёйишда самарали ишларни амалга оширганлиги далиллар билан ифодаланади. Муаллиф китобнинг «Баҳоуддин Нақшбанднинг ҳаёт йўли» бўлимида бу улуғ зотнинг таржимаи ҳоли, устозлари ҳақида кўпгина маълумотларни келтиради.

Рисоланинг «Нақшбандийлик таълимотининг асослари» бўлимида Хожа Баҳоуддин Нақшбанд таълимоти асосида Абдухолиқ Ғиждувоний таълимотининг мағзи, яъни «Дил ба ёр, даст ба кор» деган ақиданинг моҳиятини ифодаловчи: хилват дар анжуман, яъни анжуман ичра хилват бўлмоқ; сайр дар ватан, яъни ватан ичра саёҳат қилмоқ; назар дар қадам, яъни ҳар қадамда назарни тутмоқ; хуш дар дам, яъни ҳар нафас ҳушёр турмоқ каби таълимотнинг асослари изоҳлаб берилади.

Китобда муаллиф Ойбек, Е. Э. Бертелс, В. Зоҳидов, Ориф Усмонов каби атоқли олимларнинг қўлга киритган бу соҳадаги ютуқларини янада кенг ва атрофлича ривожлантириш кераклигини уқтириб ўтади.

Ҳамидхон Исломийнинг «Ипор ҳид ила туғилган ориф Хожа Баҳоуддин Нақшбанд» рисоласи асл манбаларни ўрганиш асосида яратилганлиги билан қимматлидир.

Муаллиф **Баҳоуддин** сўзининг луғавий маъноси ҳақида ёзар экан, уни динда улуғ, яъни диннинг улуғ кишиси деган мазмунини баён қилади.

Рисолада тасаввуф таълимоти, унинг моҳияти ҳақида ҳам анча фикрлар билдирилган. Аммо мулоҳаза сифатида шуни айтиб ўтиш жоизки, муаллиф ўзигача тасаввуф илми соҳасида қалам юргизган олимлар ҳақида ҳеч гап айтмайди. Илмий иш одоби ўзигача фанда шу соҳада илмий тадқиқот ишлари олиб борган кишиларнинг ютуқ-камчиликларини холис кўрсатиб, баҳолаб ўтишни тақозо этарди.

Асарнинг «Ҳазрати Хожа Баҳоуддин Нақшбанд фаолияти ва кароматлари тўғрисида» бўлимида муаллиф Алишер Навоийнинг шайхлар, мутасаввифлар фаолиятини ёритишга бағишланган машҳур «Насойим ул-муҳаббат» асаридан анча катта иқтибос келтириб, ундаги Баҳоуддин Нақшбанднинг Бобойи Самосий, Амир Саид Кулол, Хожа Аҳмад Яссавий хонадонидан бўлган Қусам шайх, Халил ота каби улуғ устозлари хизматларида бўлиб, улардан таълим-тарбия олиб камолга етгани, тушларида ҳазрати Абдухолиқ Ғиждувонийни кўриб, кашфу кароматлари сирларини ўрганганлиги ҳақида кам ўрганилган қўлёзма манбаларига суяниб мулоҳазалар билдирилган.

Шамсуддин Бобохонов ва Абдулазиз Мансур томонидан нашр эттирилган «Нақшбандийя тариқатига оид қўлёзмалар фиҳристи» ўз мазмуни ва йўналишига кўра аввалги китоблардан фарқланади. Мазкур китоб ўз олдига ЎзФА қўлёзмалар хазинасидаги тасаввуф илмининг атоқли намояндалари Баҳоуддин Нақшбанднинг ўз асарлари, у зоти шарифнинг таржимаи ҳоли, фаолияти, устозлари билан бўлган муносабатлари, тасаввуф тариқатининг ясавия, нақшбандия, сухравардия, қодирия ва бошқа тариқатларига оид асарларнинг тавсифини бериш мақсадини қўйган. Китоб «Муқаддима»сида муаллифлар сўфийлик тарихидан қимматли маълумотлар келтириб, чунончи, **тасаввуф** лафзи ҳижратнинг иккинчи асрида пайдо бўлган бўлса-да, лекин шу мазмунни ифода этувчи **зоҳидлик, зуҳд** каби лафз-истилоҳлар орқали бу йўналиш исломдан олдинги даврларда ҳам мавжуд бўлганлигини қайд этиб ўтадилар.

«Муқаддима»да **тасаввуф** истилоҳининг уламолар томонидан якдил қабул қилинган таърифи йўқлиги, аммо турли даврларда турлича талқин этиб келинаётганлиги ҳам

кўрсатилади. Масалан, Маъруф ал-Кархий (вафоти 815 йил): «Тасаввуф — бу ҳақиқат сари интилиш ва одамлардан тама қилмаслик. Кимки ўзига фақирликни раво кўрмаса, у тасаввуф аҳли бўла олмайди». Ёки, Жунайд ал-Бағдодий (вафоти 909 йил): «Тасаввуф — бу қалбни соф тутмоқ, уни туғма заифлигидан сақламоқ, нохуш ахлоқлардан қутулмоқ, ҳайвоний ва нафсоний сифатлардан тозаламоқдир», дейди. Бу хилдаги таърифларни Жомий, Навоийнинг мутасаввифларга бағишланган «Нафаҳот ул-унс», «Насойим ул-муҳаббат» каби асарларида кўплаб учратиш мумкин.

МАЗКУР КИТОБНИНГ кириш қисмида илк бор Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик илмгоҳининг қўлёзмалар хазинасида 4494-рақами билан сақланаётган асарда Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратларининг Муҳаммад пайғамбар авлодларига мансуб саййидзодалардан эканлиги айтилиб, уларнинг ўн саккиз ном билан қайд этилган муборак силсилалари тартиби номма-ном кўрсатилган.

ЎзФА Шарқшунослик ва Қўлёзмалар илмгоҳларида муаллифлар жамоаси томонидан катта ҳажмда рус тилида чоп этилган ўн жилдлик «Шарқ қўлёзмалари тавсифи», алоҳида Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий, Муҳаммадризо Огаҳий каби атоқли шоирлар меросининг тавсифий каталоглари босилиб чиқди. Бу тажрибалар, Ш. Бобохонов ва А. Мансур томонидан нашрга ҳозирланган мазкур китобда ҳам ўз аксини топган, албатта. Лекин биз кўздан кечирган фиҳристда тасаввуфга оид асарларнинг 194 оригинал нусхалари билан 550 дан ортиқ турли даврларда кўчирилган қўлёзма китобларни ўқиб, уларнинг тўлиқ тавсифини ҳозирлаш жуда катта машаққатли меҳнатнинг самараси эканлигини алоҳида таъкидлаш зарур. Яна шуни айтиш жоизки, мазкур китобларнинг аксарият кўпчилиги форс, араб ва, қисман, улардан ўзбекчага қилинган таржималардан иборат. Ҳар бир китобнинг араб ёзувида энг кичиги 3 варақдан, кўпчилиги эса ўртача 300—500 саҳифадан иборат эканлигини китобхон кўз олдига келтира олса, мазкур асарни юзага келтирганларнинг матонат билан бажарган ишларига қойил қолмасдан илож йўқ.

Китобларнинг кўпчилиги Хожа Баҳоуддин Нақшбанднинг устозлари, ўзлари ва у зотдан кейин яшаб ўтган уламоларнинг қаламларига мансубдир. Уларнинг орасида Хожа Муҳаммад Порсо, Абдураҳмон Жомий, Аҳмад Хожагий Косоний каби ўнлаб салмоқли асарлар яратган буюк зотлар билан бирга, «Вирд ул-муридин» («Муридлар вазифаси») номли 652 варақли шариат ва тариқат асрорларини баён этишга бағишланган Мулло Аҳмад кабиларнинг ягона асарларини кўрсатиб ўтиш мумкин.

Китоб муаллифлари айрим асарларга тўлиқ тавсиф бериб, уларнинг барча нусхаларини диққат билан ўрганиб чиққанларини китоб саҳифаларини варақлаб, билиб олиш мумкин. Чунончи, мавлоно Жомийнинг «Нафаҳот ул-унс

Ислом маърифати

мин ҳазорат ул-қудс» («Муқаддас даргоҳдан эсувчи дўстлик шабадалари») номли 4409-рақамли асарнинг 62 нусхаси ўрганиб чиқилиб, тавсифланган. Тавсифда шундай маълумотларни ўқиш мумкин: «Муаллиф — Абдураҳмон Жомий. Бу асарини мавлоно Жомий 873—1468 йили ёзган. Унда VIII—XV асрлар мобайнида ўтган Ислом оламидаги тасаввуф шайхларининг таржимаи ҳоллари, ижодий фаолиятларидан намуналар берилган. Асар форс тилидан турк-ўзбек тилига бир неча марта таржима қилинган. Улар ичида Алишер Навоийнинг «Насойим ул-муҳаббат» номли таржимаси ўзининг бадиийлиги ва қўшимча муҳим маълумотларга бойлиги билан ажралиб туради. Унда 608 шайхнинг таржимаи ҳоли берилган. Уларнинг биринчиси тобеинлардан Сўфёни Саврий (вафоти 161—777 йил)нинг замондоши шомлик Абу Ҳошим Сўфий (вафоти 150—767 йил)дир. Асар охирида 34 нафар аёл сўфийлар ҳақида ҳам маълумот мавжуд».

Шу асарнинг ўзбекча таржималари ҳақида ҳам кўпчиликка маълум бўлмаган қимматли маълумотлар келтирилган. Чунончи, 1166-рақамли қўлёзмани тавсифлаб, муаллифлар қуйидаги фикрларни баён қиладилар: «Таржимон — Абдурасул ибн Муҳаммад Амин. Асарнинг таржима қилинган вақти тўғрисида ихтилофли фикрлар мавжуд. Нусха муқовасининг ичига Шарқшунослик институтининг илмий ходими марҳум Абдуллоҳ Носировнинг 18. XI, 1971 йил, ёзиб қолдирган хатида қуйидаги маълумот бор: «Мажмаул-ғароиб»нинг муаллифи Мулло Муҳаммад Султон Муҳаммад муфтий Балхий ўғли 981 йилда тубандагиларни ёзади: «Муҳаммад Аминнинг ўғли Абдурасул «Нафоҳот»ни 914 ҳижрий сана теварагида Хожа Кифак Бек илтимоси билан турк тилига таржима қилган». Шу асарнинг 4 а бетида эса, Навоий тавсияси билан таржима 881—1486 й. ниҳоясига етказилганлиги тўғрисида хабар берилган. Хати — настаълиқ. Хаттот Мулло Умар ибн Ҳожи Иброҳим. Кўчирилган вақти 1231—1815 йил, 245 варақ 32x21».

Китобда Жомийнинг мазкур асарини Хева хони Муҳаммад Раҳим фармони билан Охун Раҳмонқул Қори 1886 йили ўзбек тилига таржима қилгани ҳам баён этилган.

Мазкур «Фиҳрист»даги янгиликлардан бири «Рисолаи бобурийя» («Бобур хатига жавоб рисоласи») бўлиб, асар Аҳмад Хожагий Косонийга султон Заҳириддин Муҳаммад Бобур ёзган жавоб хатидан иборатдир. Унда Хожа Аҳрорнинг «Рисолаи волидийя» китоби ҳақида мулоҳазалар баён қилинган.

Таҳлил этилаётган китобда Бобораҳим Машрабнинг замондоши Сўфи Оллоёр ибн Оллоқулининг тасаввуфона фикрларни ўз ичига олган «Мурод ул-орифин» («Орифлар муроди»), «Сабот ул-ожизин» каби асарлари ҳақида муфассал фикр юритилади. Муаллиф «Мурод ул-орифин» муқаддимасида «Маслак ул-муттақийн», «Сабот ул-ожизин», «Маҳзан ул-мутеийн» китобларидан сўнг, дўстларининг илтимосига кўра ушбу «Мурод ул-орифин»ни ёзганлигини айтади. Асарда «сўфий» сўзининг келиб чиқиш тарихи, мушоҳада, маърифат, фано, бақо, тавба, сабр, тавозе, таваккул каби тасаввуф тушунчалари кенг ёритилганлиги, китобни таълиф этишда Сўфи Оллоёр Абу Ҳомид Ғаззолийнинг «Кимёи саодат» ва бошқа муаллифларнинг бир қанча китобларидан истифода этганлигини ёзади.

Ш. Бобохонов ва А. Мансур томонидан таълиф қилинган «Нақшбандийя тариқатига оид қўлёзмалар фиҳристи» китобининг яна кўп фазилатлари ҳақида фикр юритиш мумкин. Бироқ уларни китобхонлар ихтиёрига қолдириб, китобнинг «Тасаввуфга оид сўз ва иборалар изоҳи» қисми ҳақида бир неча оғиз сўз айтиш, албатта, жоиздир. Чунки тасаввуфга оид ўзбек тилидаги махсус китобларда тасаввуфона истилоҳлар тўғрисида озми-кўпми гапирилса-да, лекин мазкур китобдагидек алфавит тартибида нисбатан мукаммал изоҳи берилган истилоҳлар луғати учрамайди. Айрим мисолларга назар ташлайлик: «**Адаб** — арабча «одоб» сўзининг бирлик шаклидир. **Адаб** ва **одоб** деганда тасаввуфда тариқатдан сабоқ берувчи пир ёки шайх ва сабоқ олувчи мурид ёки соликнинг риоя қилиши зарур бўлган қонун ва қоидалар назарда тутилади. Шунинг учун шайхлар ва соликлар одоби хусусида кўплаб асарлар ёзиб қолдирилган»;

Ёки: «**Зуҳд** — арабча «зоҳидлик, тарки дунёчилик, сақланиш». Тасаввуфда Аллоҳнинг зикрига халал берувчи барча нарсаларни тарк этиш. Салаф уламолари зуҳдни уч қисмга бўлишган: 1. Аллоҳга ширк келтиришдан сақланиш ва ибодатда риёдан холи бўлиш. Бундай зуҳд ҳаммага баробар фарздир. 2. Барча гуноҳлардан ва ҳаром нарсалардан сақланиш. Бу ҳам фарз. Ҳаром ёки ҳалоллиги шубҳали бўлган ва ҳалоллиги аниқ, лекин ортиқча бўлган дунёвий нарсалардан сақланиш. Бу каби зоҳидлик ҳаммага фарз эмас, балки шариат ва тариқат одобларини ўз зиммасига олган солик ва муттақийларга хос фазилатдир».

Бундай мазмунли луғат ва изоҳлар китобхонга кўп нарса беради, унинг тасаввурини бойитади.

Китобни тайёрлашда бир қадар эътиборсизлик ва беписандликларга ҳам йўл қўйилганки, шундай теран илмий нашрда улар одамни таажжубга солади. Чунончи, машҳур мутасаввифлардан бирининг номи китобда турлича ёзилган. Китобнинг 7-саҳифасида «Абу Язиз Бистомий», 63-саҳифада «Боязид Бастомий», ниҳоят, 116-саҳифада «Бо Язид Бистомий» шаклларида ёзилган. Мутахассислар турлича ёзишса, китобхонлар оммаси қай бирини танлаб олиши, албатта, мушкул бўлади.

КЎПЧИЛИК АСАРЛАР номларининг таржимаси берилгани ҳолда, муҳим китоблардан баъзилари — «Хазинат ул-асфиё», «Сафинат ул-анбиё» ва яна айрим шу каби асарлар номларининг таржимаси берилмаган. Китобнинг 15-саҳифасидаги «Анфоси қудсийя машойихи тариқат» («Тариқат машойихларининг даргоҳи илоҳийга мансуб сўзлари») асарининг «анфоси» сўзи арабча ёзувдаги номланишда «авсофи» тарзида берилган. Асар «анфоси» сўзи «авсофи» билан ўзгартириб, тузатилмаса китоб номининг мазмуни англашилмайди. Шунингдек, Жомийнинг «Лавоиҳ» асарини «Лойиҳалар» деб таржима қилиш ҳам тўғри эмас (32-бет). **Лойиҳанинг белги, рўйхат, мундарижа** маънолари бўлиб, улардан мақбулини фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Шу ўринда Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоийнинг тасаввуф шайхларига бағишланган машҳур «Нафаҳоту-л-унс мин ҳазорати-л-қудс», «Насиму-л-маҳабба мин шамоими-л-футувва» номли асарлари Хожа Баҳоуддин Нақшбандга бағишланган ҳар уч асарда айрим фарқлар билан ёзилган. Мутахассислар бу борада йиғилишиб, шундай ҳолларда ягона қоида асосида, бир хил ёзиш масаласини ҳал қилиб олмасалар, синчков китобхон қандай ёзиш кераклигига бош қотириб, ҳайрон бўлиб юраверади. Юқорида таҳлил этилган ҳар уч асар ўзининг айрим жузъий нуқсонларидан қатъи назар, умуман тасаввуф илми билан, хусусан, тариқат пешволаридан Хожа Баҳоуддин ҳаёти, фаолияти ва таълимотининг моҳияти билан қизиқувчиларга муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Ҳасанхўжа МУҲАММАДХЎЖАЕВ,
ТошДУ доценти, филология фанлари номзоди

ЭРТАМИЗГА ИШОНЧ

«ЎЗБЕКИСТОН — КЕЛАЖАГИ БУЮК ДАВЛАТ» деган машҳур шиор айни пайтда ҳам даъват, ҳам башорат, ҳам ҳақиқатдир. Бу сўзларни ҳар гал ўқиганимда ё эшитганимда унинг моҳиятини жуда теран тушуниб таҳлил қилишни, вазифаларни кенг қамровли қилиб олишни мақсадга мувофиқ деб биламан. Негаки, масалага майдалашмасдан қарасак, чиндан ҳам келажагимиз буюклигига юракдан ишонсак, аввало некбин бўлиб қоламиз. Бугунги қийинчиликларнинг ўткинчи эканини ҳис қиламиз. Шунда бизни умр завқи, ҳаёт қувончи тарк этмайди, эртамизга ишонамиз. Шу кеча-кундузда эртамизга ишонч, комил ишонч энг муҳимдир. Истиқлолимиз қадрига етишга чорлаш истиқлол саҳнасининг ҳам бош мавзуи, асосий вазифаси бўлмоғи керак. Ушбу мақоламнинг мавзуини шундай белгилаб, саҳналаримиздаги асарларга шу нуқтаи назардан ёндашиб, янги спектаклларни ҳам истиқлол нуқтаи назаридан томоша қилдим.

Биринчи хулосам шу бўлдики, пойтахт театрларида асосан тарихий асарлар ва енгил кулгили, ҳазил спектакллар кўрсатилмоқда. Бунинг устига ҳар бир театр ўзига хос репертуарига эга деб бўлмайди.

Пойтахт театрлари репертуарларига қараб туриб, бутун Ўзбекистон театрлари ҳолатини, умуман, бугунги кун театр маданиятимиз манзарасини бироз баҳолаш мумкин, деб ўйлайман. Айрим вилоят театрлари баъзи томонлардан, масалан, дадилликда пойтахт театрларига ўрнак бўларли жиҳатларга ҳам эга.

Юқорида айтиб ўтганимдек, то мустақилликка эришгунимизча ва ундан кейин театрларда қўйилган ва бугунги кунда репертуарда бўлган тарихий асарларда халқимизнинг буюк сиймолари, миллатимизнинг маданий миллатлардан бирига айланишига улкан ҳисса қўшган Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Хожа Аҳрор Валий, Алишер Навоий, Ҳусайн Бойқаро, Бобур, Муҳаммад Шайбонийхон, Нодира, Муҳаммад Алихон Ғозий ва бошқалар бор. Минг афсуслар бўлсинким, бундай тарихий асарларнинг аксарияти социалистик реализм методи бўйича яратилган бўлиб, яхлит бир халқни иккига бўлиш, синфларга ажратиш иллати таъсиридадир. Масалан, Хуросонда туркий тил, адабиёт ва санъатнинг энг гуркираган даври Ҳусайн Бойқаро—Ҳусайний номи билан боғлиқ. Лекин унинг бу тарихий хизматлари ҳали саҳнамизда ўз ифодасини топганича йўқ. Бу навбатдаги вазифалардандир.

Тарихий асарлар ҳақидаги қисқача сўзимиздан хулоса шуки, тарихий сиймолар сохталаштирилган спектаклларни яна бир карра назардан ўтказиб, керак бўлса тузатиш киритиш зарур. Бунга муаллифларнинг ўзлари ташаббус кўрсатсалар айни муддаодир. Чунки тарих барибир сохталикни кўтармайди, бир кунмас бир кун бундай юкни ўз елкасидан улоқтириб ташлайди, тарих тўғри ёритилган мағзи тўқ асарларгина сақланиб қолади.

Мустақиллик шарофати билан айниқса кейинги икки-уч йил ичида тарих борасида илмий тафаккур бадиий тафаккурдан ривож бобида ўтиб кетди. Бу ўринда тарихчи олимларимиздан Бўрибой Аҳмедов, Турғун Файзиев, Ҳамид Зиёев, Ҳайдарбек Бобобеков, Ашраф Аҳмедовнинг хизматларини қайд этиб ўтишни истардим. Холис ва инсофли тарихчилар, ҳаққоний, тўғри ёзилган тарихий асарлар оқни оқ, қорани қора деб кўрсатиб турган пайтда нега энди китобхон ёки томошабин Хожа Аҳрорни, Ҳусайн Бойқарони, Муҳаммад Шайбонийхонни, Муҳаммад Алихонни қаллоб, маишатпараст, жоҳил, қўрқоқ деб билишга, кўришга мажбур бўларкан? Бундай асарларни тегишли таҳрирдан ўтказиш шарт. Акс ҳолда китобхон ва томошабин чалғигани устига ушбу буюк сиймоларнинг руҳи чирқираб ётади. Ўтмишга сен тош отсанг, келажак сени тўпга тутади, деган машҳур иборани ҳамиша ёдда тутайлик.

Билиб-билмасдан ёки замонасозликка берилиб кетиб, буюк сиймоларимизни салбий образ қилиб тасвирлаб қўйган ва бугунги кунда барҳаёт шоиру ёзувчиларимиз, драматургларимиз ўз хатоларини ўзлари тузатсалар, асарларини адолат юзасидан қайта кўриб чиқсалар яхши бўларди. Бундай асарларнинг муаллифлари ҳозирда вафот этиб кетган бўлсалар, бунда масалани тегишли комиссия ҳал қилиши мумкин. Балки махсус муҳаррирнинг тегишли таҳриридан кейин томошабин ёки китобхонга тақдим қилишга лойиқ топилар, сўзбоши ёки изоҳнома ёзилар, балки ўз даврининг асари дейилиб, эндиликда вазифасини ўтаб бўлган ҳисобланиб, истеъмолдан чиқарилар.

Тарихий асарлар бобида оладиган бўлсак, халқимиз маданиятининг ўз табиий ривожланиш жараёнига ҳали унчалик путур етказиб улгурилмаган йигирманчи-ўттизинчи йилларда яратилган айрим тарихий асарларни, жумладан, Фитратнинг «Абулфайзхон» пиесасини, Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романини тилга олиш мумкин. Истиқлол туфайли халқимиз маданияти ўз табиий ривожланиш йўлига аста-секинлик билан туша бошлади. Асосий гап драматургия ва театр ҳақида бораётган экан, сўнгги йилларда яратилган икки муаллифнинг — Асрор Самад билан Тўра Мирзонинг Амир Темур ҳақидаги саҳна асарларини ижобий мисол тариқасида тилга оламан. Бу пиесаларда бошқа кўпгина тарихий асарларда бўлганидек, бош қаҳрамонни, бу ўринда Амир Темурни, улуғлаш учун иккинчи бир шахс ерга урилмайди, балки характер яратилади. Масалан, Асрор Самад қаламига мансуб «Соҳибқирон Темур»да Темур бобомизнинг ҳам, Султон Боёзитнинг ҳам характери ҳаққоний яратилган. Боёзит кибру ҳаво, манманлик фожиасининг сабабчиси қилиб тўғри кўрсатилган. Чинини айтганда, қонимиздаги «сан эмас, мана ман!» деган кибру ҳавога берилиш турк халқлари бошига энг кўп фалокат келтирган биринчи иллатдир. Бирлашиш, якдил бўлиш учун энг аввало ана ўша манманликлардан қутилиш шарт. Бугунги кунда бирлашиш, якдил бўлиш ҳаётий масала бўлиб турган бир пайтда «Соҳибқирон Темур» каби асарларнинг аҳамияти ана шундадир.

Энди замонавий мавзудаги асарлар ҳақида сўзни яна давом эттирадиган бўлсак, мен сўнгги икки йил ичида, яъни мустақилликка эришилгандан кейин саҳнага қўйилган яхши асарлар билан бирга ибрат қилиб кўрсатиладиган спектаклларни кам кўрдим.

Мавжуд аҳволни тартибга солиш, жонлантириш учун репертуар тузишга кенг ижодий жамоатчилик вакилларини жалб қилиш лозим. Драматургларимиз, шоир ва ёзувчиларимиз бисотида ҳозиргача қўйилган ёки қўйилса ҳам кўнгилдагидек чиқмаган, умуман ҳали-ҳануз саҳна юзини кўрмаган талай асарлар бор. Репертуар яратишда қамровни кенг олиш, ижтимоий буюртмалар бериш, танловлар ўтказиш муаллифларни рағбатлантирган бўлур эди.

Илгари жумҳурият театрларининг йиллик репертуар режасини тузишда Ёзувчилар уюшмаси ҳам фаол иштирок этар эди. Ҳозир нимагадир бу иш ўз-ўзидан барҳам топди... Бу ҳамкорликни қайта тиклаш пайти келди.

Бугунги томошабин атрофида бўлаётган воқеаларни, замондошларининг қиёфаларини саҳнада кўришни истайди. Хўш, замонамиз қаҳрамони ким? Ота-онаси қуриб, мерос қолдириб кетган тузуккина иморатини бузиб ташлаб, икки-уч қаватли сарой қурдираётган кечаги чайқовчилар бугунги долларфурушми? Унинг ён қўшниси эса, нонга пули етадию, сут олишга ночор. Манманлик, сохта шуҳратпарастлик орқасида ўзгаларни ўксинтириб қўяётган замонавий бойваччаларни замонамиз қаҳрамони сифатида қабул қилаётганлар ҳам бор. Иззат-ҳурмат ўшаларники бўлиб қолмоқда. Бу нима деган гап?

Замонамиз дардлари ҳақида саҳнадан айтилган сўзнинг шифо қуввати кучли бўлажак. Оддий халқ ташвиши, дарду аламлари, орзу-умидлари шу кун талаблари асосида ифодаланган асарларда замонамиз қаҳрамонлари образлари бўлиши турган гап. Саҳнада маънавият масалаларига кенг ўрин бериш керак.

Қандай бўлмасин, кўп пул топиш йўлида қинғир-қийшиқ, ҳаром-ҳариш кўчаларга, шайтон йўлига кириш кўпаймоқда Бугунги жамиятда шундай бир тоифа кишилар пайдо бўлдики, пул билан ҳамма ва ҳар қандай ишларни бажариш мумкин, деган ғояни илгари сурмоқдалар, шу ғоя асосида яшамоқдалар. Бу раҳмон йўли эмас, шайтон йўлидир. Саҳнамизга замонавийлик нафасини олиб киришда барча шаклларни қўллаш мумкин ва лозим, мавзу талқини қанчалик ранг-баранг бўлса, шунча яхши. Бу комедия ёки сатира бўлиши, драма ёки фожиа бўлиши мумкин.

БОЗОР ИҚТИСОДИГА ЎТИШ жараёнида адашган айрим кимсалар қисмати ҳақидаги таъсирчан спектакл кимни ҳаяжонга солмайди, дейсиз. Ёки бундан икки-уч йил олдин бир бизнесменнинг катта ойлик беришига учиб, ўзининг севимли ишхонасини ташлаб кетган, эндиликда ўша бизнесмен томонидан штат қисқартирилди, деган баҳона билан бўшатиб юборилган мутахассиснинг тақдири кимни ўйлантирмайди? Хуллас, турмушда долзарб мавзулар тўлиб ётибди. Адабиётимизга, саҳнамизга замонага ҳамнафасликни олиб кириш, адиблар эътиборини давр муаммоларига жалб қилиб, уларни моддий ва маънавий рағбатлантириш зарур. Ишга ҳозирдан киришсак, келгуси театр мавсумидан самара бера бошласа ажаб эмас.

Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби

МУШОАРА ДАВОМ ЭТАДИ

Дастлаб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси залига кимдир яхши шеър эшитиш илинжида, кимдир янгидан ёзганини ўқиб бериш илинжида, яна кимдир ўйлаган нарсасини «нимадир» етишмаслигидан ёзолмай, ўша «нимадир»ни топиш илинжида ташриф буюргандилар.

Мушоарани уюшманинг масъул котиби Тўра Мирзо очганди. Кейин шеърлар янграганди.

Ўшанда Маъруф Жалил, Икром Отамуродов, Жуэжонний, Рустам Мусурмон, Салим Ашур, Салима Қиличева, Қўчқор Норқобил, Вафо Файзулло, София Дилхун, Баҳром Ғойиб каби шоирларнинг садоқат, вафо, меҳр-муҳаббат ҳақидаги мисралари бир-бирига уланиб кетганди. Бундан диллар тозарди, руҳлар ёшарди, қалбларда баҳорий илиқлик инди. Шундан кейин мушоарани адабиётимизнинг энг кенжа авлоди вакиллари—Нафис санъат лицейининг ўқувчилари Хуршида Полвонова, Зулфия Усмонова, Сотволди Ҳасанов, Шоди Отамуродов, Зебо Худойқулова давом эттиришганди. Шеърият боғидаги бу ниҳолларнинг бўйини, нафис чайқалишини, теран илдизларга боғлиқлигини, дадиллигини кўриб қувонгандик.

Куни кеча гўзалликни соғинган қалблар яна қайта ушбу залга йиғилдилар. Бу галги даврани Шукур Қурбон, Чоршамб Рўзи, Минҳожиддин, Абдураззоқ Обрўй, Муҳайё Мирсаидова қатори олий ўқув юртининг талабаларидан Ирода Саидова, Наргиза Ҳасанова, Шаҳрибону Нозилова, Нафис санъат лицейининг ўқувчилари Сурайё Имомова, Шоҳиста Ризаева янада тўлдирдилар.

Яна Ватанни, баҳорни, онани, ёрни, дўстни мадҳ этувчи шеърлар янгради. Яна руҳимиз тозарди, қалбимизни шеъриятдай пок, гўзал туйғу билан бойитдик.

Мушоара даврасини бу гал шоир Маъруф Жалил олиб борди. Шеърият давралари эндиликда тез-тез ўтказилиб туриладиган бўлди.

Ойгул УБАЙДУЛЛА қизи

«ҚИШЛОҚЛИКЛАР»

Ёзувчи Тилаволди Жўраев ўзининг мазкур тўпламини шундай деб номлаган. Китобга сўнгги сўз ёзган таниқли адабиётшунос олим Салоҳиддин Мамажонов муаллифнинг серқирра фаолияти—унинг чет эл адабиёти бўйича қилган ишлари, инглиз

адабиётидан амалга оширган таржималари борасида гапириб, наср бобидаги изланишларини, хусусан, «Қишлоқликлар» тўпламидан жой олган ҳикояларини шундай таърифлайди. «Тилаволди ўз ҳикояларида воқеавий сюжетдан, ҳаёт манзараларини, қаҳрамонни ўраб турган муҳит ва яшаётган шароит, турмуш деталларини тасвирлашдан воз кечмайди, йўқ, шулар билан бирга қаҳрамоннинг руҳий ҳолати, қалб кечинмалари, мушоҳада, фикрлаш жараёнини узвий қўшиб олиб боради. У аччиқ ҳаёт, мушкул турмуш манзаралари, оғир тақдирли одамларни фожиавий пардада тасвирлар экан, шу қоронғулик, зулматга таслим бўлмаган, ҳаётга зиё тарқатишга интилган одамларни алқаб кўрсатади».

Дарҳақиқат, ёзувчи «Уни ўчмайдиган трактор», «Илинж», «Бир кунлик таксичи» каби ҳикояларида водий одамларининг бой ва бетакрор руҳий оламини чизса, «Қарз», «Ака-укалар», «Эксперимент» ҳикояларида ўғрилик, порахўрлик, каззоблик каби иллатларга қарши ўз очади. Шубҳасиз, сиз бу тўпламни ўқиб, оддий қишлоқ кишиларининг дардларига шерик бўласиз, қувончларини бирга баҳам кўрасиз.

«Қишлоқликлар» тўплами «Наврўз» нашриётида ўн минг нусхада нашр этилди. Муҳаррир Т. Рустам, мусаввир У. Расул.

«ЖЕЙМС ЖОЙС»

Жеймс Жойсни модернизмнинг отаси дейишади. Унинг 700 саҳифали маҳобатли романи «Улисс»ни эса модернизм инжили, деб таърифлашади. Дарҳақиқат, қисман бўлса-да, бу буюк адибнинг ижоди билан танишган киши бу таърифлар бежиз айтилмаганига ишонч ҳосил қилади.

Асли ирландиялик, инглиз тилида ижод қилган, умр бўйи Ватанидан четда ярим муҳтожликда умр кечирган Жеймс Жойс мана, қарийб бир асрки, ўзининг мўъжизали ижоди, фаолияти билан жаҳон адабиётида энг юксак мавқени эгаллаб турибди. Афсуски, орадан шунча вақт ўтган бўлса ҳамки, ўзбек китобхони бу ёзувчининг ҳаёт йўли, асарлари билан яқинроқ танишиш имконига эга эмас.

Фарғоналик адабиётшунос Тилаволди Жўраевнинг яқинда «Наврўз» нашриётида чоп этилган «Жеймс Жойс» номли рисоласи мана шу маънавий эҳтиёжни кўзда тутиб амалга оширилган яхши иш бўлди. Рисола муаллифи романни

аслиятда — инглиз тилида ўқиб, ўзбекона адабий тафаккур чизиғидан ўтказишдек машаққатли юмушга қўл урган. Муаллиф Жойснинг ҳаёти, фаолияти ҳақида қисқача сўзлаб, асосан, адибнинг йирик романи «Улисс»нинг қурилиши, бу романнинг буюк юнон шоири Ҳомернинг «Одиссей» достонига ҳамоҳанг жиҳатлари, Жойс поэтикаси, «Улисс»даги нутқ ва ғайриоддий тасвир усуллари ҳақида фикр юритади. Т. Жўраев собиқ рус совет адабиётшунослари ва чет эл жойсшуносларининг тадқиқотларига ижодий ёндашиб, ўзбек китобхонини жаҳон адабиётининг бу йирик ҳодисаси билан таништиради. Унинг ушбу рисоласи Жойс ижоди билан яқиндан таниш бўлмаган китобхонларда катта қизиқиш уйғотишига ишончимиз комил. **Рисола минг нусхада чоп этилган. Баҳоси шартнома асосида.**

«ДОКТОР МОРО ОРОЛИ»

Машҳур инглиз фантаст ёзувчиси Герберт Уэлс номи китобхонларга яхши таниш. Адибнинг «Вақт машинаси», «Кўринмас одам» номли қиссалари жаҳон адабиёти дурдоналари қаторида туради. «Доктор Моро ороли» асари адибнинг учинчи машҳур қиссаси. Асарда табиат қонунларига қарши бориб, инсонни ҳайвон билан чатиштириш ва шу асnода янги бир махлуқ яратишга аҳд этган ёвуз олимнинг фожиаси бутун даҳшати билан ўз ифодасини топган.

Ушбу қиссани инглиз тилидан Тилаволди Жўраев ва Маҳбуба Мамажонова таржима қилган. «Доктор Моро ороли» «Меъроож» корхонаси ижодий жамоаси буюртмаси асосида ўттиз беш минг нусхада нашр этилган.

Ҳурматли муштарийлар! Агар сиз ушбу китобларни харид қилишни истасангиз, Тошкент шаҳар, Навоий кўчаси, Савдо растасидаги «Бахтиёр Бахтинур» дўконига (Ҳамза театри қаршисида) мурожаат қилишингиз мумкин.

Доимий ҳамроҳ

«ДИЛХИРОЖ»

Яхши қўшиқ борки, одамийлик, диёнат, меҳр-оқибат, муҳаббат куйланади. Аксарият мусиқа ва ҳофиз овозининг сеҳрига берилиб, шу қўшиқларни битган заҳматкаш шоир ҳақида ўйлаб ҳам

кўрмаймиз. Зеро, шоир сўзи ҳар қандай қўшиқнинг жонитанидир.

Эл ишига кимки содиқ —
асло мулзам бўлмағай,
Унга йўлдош бўлғай обрў,
қомати ҳам бўлмағай.
Еру дўсти мансабидан бўлса
мағрур ким агар
Сарвидай қадди эгилгай,
умри кўркам бўлмағай.

Ушбу сатрлар шоир Нуриддин Аминжоновнинг «Дилхирож» номли шеърий мажмуасидан. Нуриддин Аминжоновнинг шеърларида севги сурури, эзгулик, дўстлик ва меҳр-муҳаббатга даъват етакчилик қилади. Унинг ўйчан сатрларида инсоний садоқат, ҳамият, хушфеъллик шарафланади, қадриятларимиз, шарқона удумларимиз қайта тикланаётганидан чексиз севинч, ғурур туйғулари жозиб ифодасини топган.

«Дилхирож» «Чўлпон» нашриётида беш минг нусхада чоп этилган. Муҳаррир Алишер Бек, мусаҳҳиҳ А. Юнусов. Баҳоси келишилган нархда.

Қудрат Дўстмуҳаммад — Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, иқтисод фанлари номзоди, Автомобил олий таҳсил даргоҳида талабаларга сабоқ беради. Шу кунларда йирик илмий тадқиқот ишини ёзиб тугатди. Эътиборингизга унинг фантастика жанридаги ҳикоясини ҳавола қиламиз.

ЖАҲАННАМДАН ЖОЙ

ҲИКОЯ

— Ё, Парвардигори олам! Нега дўзахга тушарканман? Ўзинг шоҳид эдинг, бутун умрим машаққатли меҳнат билан ўтди, бировнинг ҳақига хиёнат қилмадим!

Яратган Бош фариштага имо қилган эди, у чолнинг номаи аъмоли муқовасидаги тугмачалардан бирини босди. Шу заҳоти чолнинг кўз ўнгидан фоний дунёда қилган гуноҳ ишлари кинодагидек бир-бир ўта бошлади. Чол шалвираб тушди, уятдан юзини қўллари билан беркитиб олди.

— Бўлди, бўлди, қодир эгам! Иқрорман! Нима ҳукм қилсанг, розиман! Фақат, раҳминг келсин.

Ижрочи фаришталар чолнинг қўлтиғидан тутиб, дўзах томон бошладилар. Олдинда даҳшатли манзара: темир панжаралар орти ловлов ёнади, унинг ичида юрганлар ёнмайди, лекин беқиёс азобдан тўлғаниб, иланг-биланг қилиб юраверади, кўникиб қолганлар бир-бири билан ёқалашган, юмдалашган. Бир мўйсафиднинг елкасига иккита барзанги миниб олган...

Чол бу манзарани бир зум кўрдию, юраги орқасига тортиб кетди. Шунда у бир қадам ташлаб, иккинчисини босишга улгурмаган эди, тўхтадию, ортига қараб, хитоб қилди:

— Ё, Парвардигори олам! Ижозат бер, бир гапни сўраб қолай!

Унга розилик ишораси кўрсатилди.

— Мен дўзахнинг қаерида бўлишим керак? — сўради чол.

Фаришталар кулиб юборишди. Лак-лак одам боласи устидан ҳукм чиқаришганда биронтаси бунақа савол бермаганди. Қизиқ экан, бу чол!

Чолнинг миясига «Дўзахнинг сен истаган жойида юравер, ҳаммаси сеники!» — деган жавоб қўйилди.

— Йўқ, йўқ! — деди чол.—Дўзахнинг ҳаммаси меники бўлиши мумкин эмас. Бандаларинг кўп. Ўзинг мени биронта тайин жойга ҳукм қилгин.

Бу сафар чолнинг миясига Яратганнинг розилиги билдирилди. Чол хурсанд бўлди, нима бўлгандаям Яратганнинг иродаси-да.

— Ўзингга минг бор шукр, эгам! — деб таъзим қилди чол. — Модомики, мени тайин бир жойга юборарکансан, ўша жойни менга хатлаб бергин.

Фаришталар хохолаб-хохолаб кулганларидан қоринлари оғриб, букчайиб-букчайиб қолишди, Яратган эса, билинар-билинмас жилмайди.

— Ўзингга аён, биз — бандаларинг ҳужжатсиз бир кун ҳам туролмаймиз, — деб чол ўзини оқлай бошлади.

Яратган қўли билан «Бўлди!» ишорасини қилди. Шу заҳоти фаришталардан биттаси чолга бир парча қоғоз узатди. Чолнинг юраги ёқимли ҳаприқиб кетди: «Васиқа!» Энди, дўзахга ҳам, дўзахнинг жаҳаннамига ҳам индамай кетаверади. У ёқларда бошига не балолар ёғилмасин, ҳар ҳолда қонуний бир жойи борку! Бошпана қуриб олади, ўзига қулайликлар яратади, обод қилади. Хуллас, бекор турмайди, ишлайверади, ишлайверади! Иш билан овуниб юради.

Чолни олов пуркаб турган бир ғорнинг оғзига бошлаб келишди, икки танобча келадиган жойни ўлчаб кўрсатишди ва қўлига васиқани тутқазиб кетишди.

Чол бир зум нима қиларини билмай, серрайиб қолди. Кимдир қўлидаги васиқани тортиб олганда ўзига келди, қараса, беш-олти дўзахий васиқани қўлма-қўл қилиб ўқишяпти. Ўқийди—кулади, ўқийди—кулади. Ўқиган бефарқ қолмаяпти. Чолнинг теварагида одам тирбанд бўлиб кетди.

«Вохахо-о! Вохахо-о!».

Васиқани ўқимай қўйишди, шундоғам тушунарли. Йиртиб ташлашмоқчи эди, йиртилмади, ёндиришмоқчи бўлди — ёнмади. Яратганнинг иродаси билан битилган васиқа-да!

Ниҳоят, дўзахийлар кулавериб зерикишди, энди чолни дўппослаб кетишди:

— Ер эгасини ур!

— Мана сенга ер! Мана! Мана!

— Ў-ў-ў, буржуй!

— Ҳали сенмисан, ўзингни ҳаммадан аъло тутадиган? Мана, мана!

ЧОЛ ҚОЧИБ КЕТОЛМАДИ. Ўлмадиям. Қани энди, ўлолса! Лекин ўлим ҳар кимнинг бошида бир мартагина бор экан. Ҳеч ким икки марта ўлмайди. Фоний дунёда бир бор ўлди, энди ўлиш йўқ.

Дўзахийлар чолни дўппослайвериб, тепкилайвериб зерикишди, баъзилари «Нега мендан олдин сен тепдинг?», «Сени деб мен уролмай қолдим» дея ёки бир-бирига уриниб-туртиниб кетганини баҳона қилиб, ўзаро тепкилашиб кетишди. Бу машғулотлар ҳам зериктирди. Тарқала бошлашди. Чол ҳушига келиб қараса, чўғ аралаш кулга беланиб ётибди. Суяклари қақшайди, қовирғалари синганидан, шиқирлаб қолибди. Аранг ўрнидан туриб, кафанини қоққан бўлди. Шу заҳоти нимадир орқасидан келиб урилди. Қулади. Дўзахийлар бирин-кетин югуриб келиб, гоҳ тепиб, гоҳ босиб ўтишди. У ёғи нима бўлганини чол билмайди. Ҳушидан кетаётиб, «Энди ўлдим, шекилли», деб ўйлади ва «Ўзингга шукр», деди ичида.

Одам боласи ҳар балога кўникаркан. Чол туртки ва тепкиларни еявериб, кўникиб қолди, ўзиям бир-икки мушт туширишни, тепишни ўрганди. Ҳар сафар кўнгилдагидек жавоб қайтарганида ичида хурсанд бўлиб қўяди.

Жаҳаннамдаям хурсандчилик лаҳзалари бўларкан! Гуноҳкорларни мангу азобда қолдираман деб, дўзахни яратаётган Парвардигор ўз бандасининг бундай хислатини хаёлига келтирганмикан?

Ур-йиқит тинган кезлари чол теваракдан танишларини қидирди, зора фоний дунёдаги биронта таниши учраб қолсаю, унга суянса, бироз ҳимоя топса. Афсуски, топмади. Нима қиларини билмай, ўзига ажратилган майдонда айқаш-уйқаш ётган тошларни бир жойга тўплай бошлади. Биринчи навбатда ўтли ғорнинг тафтини босиш керак. Шу тошлардан девор қилса, озгина бўлсаям пасаяди-ку. Тошларни қалқон шаклда терди, шунда жаҳаннамдан келаётган иссиқ ҳаво оқими ҳам, аланга тили ҳам девор қиррасига келиб уриладию икки томонга ажраб кетади, деворнинг орти — чолнинг майдони эса, паналаниб туради.

Шу атрофда тентираб юрган дўзахийлар чолнинг бу топқирлигига қойил қолиб, деворини бузишмади, аксинча, ўзларини унга яқин олиб, девори панасида дам олишни кўзлашди, секин-аста қийшайиб кела бошлашди. Чол суюнди. Қараса, сояталаблар кўпайиб чолнинг ўзига жой қолмайдиган, ҳадемай ўзини уриб ҳайдашади. Чолнинг боши қотиб қолди. Нима қилиш керак- Бу сурбетларни, текинхўрларни уриб чиқаролмаса ё яхши гапга кўндиролмаса!

Чол ўйлай-ўйлай бир неча чорани дилига тугиб қўйди. Кейин, дўзахийларни авради, жойни кенгайтирамиз, шунда ҳаммамиз сиғамиз, деб у ўша атрофда уймалашиб юрганларга тош таширттирди, икки таноб жойинини атрофига қалингина қилиб тердирди. Яхлит ҳовли ҳосил бўлгандан сўнг, ҳаммани ҳайдаб чиқара бошлади. Дўзахийлар чолга ёпишаётганида, у васиқани қўлида баланд кўтариб, кимнидир тумшуғига нуқди, кимнидир афтига туширди. Кутилмаганда атрофидаги дўзахийлардан устун кела бошлади. Яратганнинг иродаси билан битилган васиқанинг сеҳри беқиёс эканини чол шунда билди. Унга ҳужум қилмоқчи бўлаётганлар пусиб, чекинди. Чекина-чекина ҳовлидан чиқиб кетишди.

— Деворнинг орқасидаги пана жойларни сизларга бердим! — деди ҳовлида бир ўзи қолган чол.

Чол ниятига етди. Бир ўзи чордевор ичида. Энди, нима қилишини билади. Бунақа ишларни бошидан кечирган. Тинмай изланади, ишлайди, ишлайди, ишлайди! Аммо, бу жаҳаннамда на бир асбоб-ускуна, на бир хом ашё бор! Фақат чўғдек тошлар, ўт-аланга, қизиган ҳаво, одамни сулайтирадиган нур, шамол, бўрон... Жаннат бўлса узоқда. Ариқлар, дарёлар, ўт-ўлан, дарахтлар, ям-яшил боғлар, ширин-шакар мевалар, ҳуру ғилмонлар... Оҳ! Қани уларга етишиб бўлса! Фақат тушда кўриш мумкин.

Чол ер юзида яшаган кезлари жаннатмонанд бир боғ яратганди, шундаям дўзахга тушди. Начора? Кечирилмас гуноҳлар ҳам қилган экан-да. Яратганнинг иродаси, кўнмай илож йўқ. Тақдирга тан беради. Энди, изланади — ишлайди, ишлайди — изланади! Ҳеч тинмайди! Чолнинг қўлидан келадигани шу!

СЎНГГИ ГУНОҲКОР ДЎЗАХГА ТУШГАНИДАН бир қанча йиллар ўтиб, дўзахнинг хўжалик ишлар мудири вазифасидаги фаришта ўз қарамоғидаги маконни айланиб юраркан, кутилмаганда ғаройиб манзарага кўзи тушди: Ўт пуркаб ётган ғорларнинг бири рўпарасида, тош деворлар билан ўралган кафтдек майдончада жаннатнинг бир парчаси пайдо бўлибди. Уни нариги хўжалик мудири қарамоғига ўтказиш керак экан.

Қудрат ДЎСТМУҲАММАД

ИНСОФНИНГ НАРХИ ҚАНЧА?

ЁКИ ЙЎЛОВЧИЛАР ИЗТИРОБИДАН БИР ШИНГИЛ

Инсофнинг нархи қанча?

Ҳаво ҳарорати гўё асфалтни, бетон йўлакларни эритмоқчидай ҳамма ёқни ёндиради. Ишдан ҳориб-чарчаб чиқиб, тандирдай ловуллаётган бекатда кўп қатори нафас олиб, автобус ёки троллейбусни кута бошлайсиз. Манзилингизга элтадиган транспортдан эса дарак йўқ. Турли юмушлар билан шошаётган йўловчилар бекатни қора булутдай тўлдираверади, ҳарорат эса кўтарилиб бораверади, нафас ростлаш тобора қийинлашаверади. Шу пайт бошқа манзилга қатнайдиган, теппасига бегона рақам ёзилган ё «Заказной», «Буюртма» белгилари қўйилган автобус келиб тўхтайди. Йўловчилар оч асаларилардай гувиллаб, ўзларини автобус эшикларига урадилар. Ур-йиқитда чиқиб олсангиз марра сизники, чиқолмасангиз кўзларингиз жовдираб, асабларингиз қақшаб яна йўл пойлайсиз, «Кўзларим йўлингда интизор...»

Ҳамма машмаша автобусга чиққандан сўнг бошланади. Шофёр микрофонда, унинг ёнидаги барзанги йигит эса овозини баланд қўйиб биргалашиб бақирадилар:

— Йўл ҳақи минг сўм!

Иссиқда иссиғингиз яна ошади.

— Сал инсоф қилинглар, — дейди кимдир бўғилиб.

— Кимга ёқмаса ҳозир тушсин, бу «Заказной» автобус, — дейди ҳайдовчи чўрт кесиб.

Ҳамма жим бўлади. Чунки амаллаб уйига етиб олиши керак. Эшиклари ёпилиб-ёпилмай автобус қўзғалади. Сал ўтмай салон бақир-чақирга тўлади: «оёғингни кўтар», «сўмкангни торт», «қўлингни ол, уятсиз» «вой белим», «боласи борга жой беринг», «отахон, ўзингизни ушланг», «орқамда турманг, ёнбашга ўтинг», «чўнтагимдан қўлингни торт», «нарироқ сурил, тухумимни синдирворасан, ер юткур», «ўзингизни ушланг, ука, тоғорани пачақ қиласиз...»

Ана шундай тўс-тўполонда шофёр орқа эшикни очмайди. Миндиришга миндиради, лекин очмайди. «Орқа эшикни очинг, тушганда тўлаб кетамиз» деган шўрлик йўловчининг нидолари унга кор қилмайди.

Автобусдаги айнан шу ҳолат қизиб турган ҳаммомни эслатади. Бу жуда қулай: минг сўм тўлаб ҳам уйига етиб оласиз, ҳам ҳаммомга бориб юрмайсиз. Хуллас, бир кунда икки март ҳаммомга тушиш мумкин. Дунёда «автобус—ҳаммомдан» зўри йўқ...

Энди автобусдан қандай аҳволда тушиб, қай ҳолатда етиб келган йўловчи қиёфасини чизишга ҳожат йўқ деб ўйлайман. Бечорага бечоранинг суратини кўрсатишдан не наф?

Ушбу кичик манзарадан аён бўлиб турибдики, транспорт қатновининг ниҳоятда ёмонлиги туфайли йўловчилар ҳар жиҳатдан жисмоний ва маънавий азоб чекмоқдалар. Транспорт етишмаслиги аввало уларнинг соғлигига, иш унумдорлигига, руҳий дунёсига катта зиён етказмоқда. Болаларнинг мактабга, талабаларнинг ўқув даргоҳларига кечикишлари, шошиб, яхши овқатланмасликлари, баъзан бахтсиз ҳодисаларнинг рўй бериши ҳам транспортга боғлиқ. Умуман транспорт туфайли ҳам жамиятга, ҳам одамларга етаётган иқтисодий-маънавий зарар мутахассислар томонидан ҳисоб-китоб қилинганми?

Транспорт шубҳасиз шаҳарнинг қон томири ҳисобланади. Шаҳару қишлоқ аҳолисининг кайфияти транспорт хизматига боғлиқ. Гапнинг очиғи, Тошкент шаҳрида йил сайин, ой сайин транспорт қатнови ва хизмати издан чиқиб бораётир. Соҳа ўз ҳолига ташлаб қўйилганга ўхшайди. Наҳотки транспорт қатновини назорат қиладиган идора бўлмаса? Агар бор бўлса, нега ўша идора фаолият кўрсатмаяпти?

Рақамсиз «дайди» автобуслар, троллейбуслар кўпайиб боряпти. Ўз маршрути қолиб, бошқа манзилларга қатнаш авж оляпти. Бунинг устига юқорида айтганимиздек, шофёрнинг ёнида икки-уч «улфат» ёрдамчилар бўлади. Давлат транспорти шофёрлари ёнида бегоналарнинг юриши қонунийми? Уларни сўраб-суриштирадиган ташкилот борми?

Тошкент шаҳрининг Қўйлиқ, Сирғали, Юнусобод, Қорасув, Қорақамиш, Алгоритм массивларидаги маршрутлар бўйича қатнайдиган транспорт воситалари йўловчилар талабларини мутлақо қондиролмаяпти. Масалан, Сирғалидаги транспорт қатнови аҳволи жуда ачинарли Туманда 4- ва 12-автокорхоналар бўлишига қарамасдан йўловчиларни ташиш ўта қониқарсиз аҳволда, 38, 40, 58, 75, 98-маршрутлар бўйича қатнайдиган автобуслар сони кундан кунга сийраклашиб бораяпти. Бир қарашда Сирғалига қатнайдиган маршрутлар сони кўпдек кўринади, лекин самараси кам. Маршрутлардаги автобуслар бир-икки кўринади, кейин ғойиб бўлишади. **Қаёққа? Нега? Нима сабабдан?** Бу мураккаб саволларга йўловчи бечоралар жавоб тополмай, бекатларда сарсон-саргардон кезишади, асаблари қақшаб, соатлаб транспорт пойлашади. Лекин йўлларда у ёқдан бу ёққа ғизиллаб ўтиб турган бўш автобусларни кўриб ҳайрон қоласан, киши. Бу ҳам юқорида айтганимиздек мутлақо назоратнинг йўқлигидан. Шаҳар транспортининг эгаси борми-йўқми?

Айрим йўловчиларнинг мишмишларига қараганда шофёрлар гўё бензин сотиб кунлик планни бажарармиш, буни энди бирор йўловчи кўрмаган. Энди кўрганда ҳам нима дерди ёки унинг қўлидан нима ҳам келарди. Бу мишмишларнинг қанчалик рост-ёлғонлиги шофёрларнинг виждонига ҳавола.

Деҳқон ва транспорт муаммоси ҳамон долзарб бўлиб турибди. Пойтахт ва вилоятларнинг йирик шаҳарларидаги бозорларга келиш ўша атрофдаги деҳқонлар учун жуда қимматга тушади. Бу ўз-ўзидан нарх-навонинг кўтарилишига олиб келади, деҳқонни бозордан бездиради ёки маҳсулот сифати бузилишига сабаб бўлади. Наҳотки деҳқонни бозор билан боғлашнинг қулайроқ йўлини топишнинг иложи йўқ. Нафси ҳакалак отган шофёрлар қачонгача деҳқон ризқига чанг соладилар, қачонгача қароқчилар каби шўрлик деҳқонни талайдилар. Улар учун давлат томонидан махсус йўлкира ҳақини белгилаб қўйиш мумкин-ку. Бозор иқтисоди шароитида масаланинг бу томонига ҳам жиддий эътибор бериш зарур.

Бир қатор автокорхоналарнинг раҳбарлари, шофёрлари билан суҳбатда бўлганимизда улар асосан техник эҳтиёт қисмларнинг етишмаслигини рўкач қилдилар. Эҳтимол шундайдир. Лекин баҳонанинг чегараси ҳам бўлиши керак-ку. Ёки бунинг сабабларини йўловчиларга очиқ-ойдин айтиш пайти келди.

Мулоҳазаларимизни мухтасар қилиб, «Тошшаҳарйўловчитранс» давлат уюшмаси ва автокорхонанинг раҳбарлари ақалли бир кун, йўқ, бир соат шаҳар транспортида юрганларида аҳвол бир мунча ўзгарармиди? Шунда улар ҳам йўловчиларнинг изтироблари сабабларини чуқурроқ англаб етишармиди? Шунда улар бироз бўлса-да инсофга келишармиди?..

Яна «йўл азоби — гўр азоби» деб, ишга қатнаш, ишдан қайтишнинг бутун машаққатларини бошларидан кечириб турган йўловчиларнинг турли пассажир транспорти идоралари, уларнинг бошлиқлари ва катта-кичик ходимларига шундай саволи ҳам бор: қачон транспорт (автобус, троллейбус, трамвай, маршрут) қатнови графиклари тузилади? Қачон йўловчилар бундан хабардор қилинади? Қачон бу графикларга қатъий, мунтазам риоя қилинади? Қачон одамларнинг асабларини қайраш, тоқатини тоқ қилишга барҳам берилади?

Ашурали ЖЎРАЕВ

Рассом М. ЙЎЛДОШЕВ

«АМИР НЕГА БЕҲБУДИЙГА ҚЎЛ БЕРМАДИ?»

«УзАС» 1994 йил, 6 май

Акс садо

Бухоро амири Саид Олимхон буюк мутафаккир Маҳмудхўжа Беҳбудийга қўл бера олмас эди. Чунки, фикримча, у Беҳбудий сиймосида ўзининг ашаддий душманини кўрар, усули жадид эса, амирликнинг томирига бора-бора болта уришини тушунар эди. Амир Олимхон Бухоронинг қайнаб турган ёшларининг хатти-ҳаракатларида албатта Беҳбудийнинг қўли ва улкан таъсири бор, деб ўйларди. Ўша пайтда амир олиб бораётган сиёсат аллақачон ҳалокатга маҳкум эканлигини ҳукмдорнинг ўзи ва унинг ёнидагилари аллақачон пайқаган эдилар. Мақолада ҳаққоний таъкидланганидек, «Амир ўзи хоҳлайдими-йўқми, — албатта хоҳламасди, — жаҳоншумул миқёсдаги сиёсий гирдоб ичига аллақачон тушиб бўлган эди».

Амир ва унинг айғоқчилари Туркистон ўлкасида усули жадиднинг асосчиси Маҳмудхўжа Беҳбудийни ҳар доим қадам-бақадам кузатиб борар эдилар ва, ниҳоят, 1919 йили Қарши шаҳрида бу буюк зотни пинҳона қатл этишга эришдилар. Бу мудҳиш жиноят бирмунча муддат кенг халқ оммасидан сир тутиб келинди, чунки буюк алломанинг обрўйи халқимиз орасида жуда катта эди. Қарши тупроғида улуғ Устоднинг табаррук қони тўкилди, унинг ўзи «Васиятнома»сида ҳақли равишда таъкидлаганидек, «...агар бизнинг ҳаётимиз ҳуррият ва халқнинг бахт-саодати учун қурбонлик сифатида керак бўлса, биз ўлимни ҳам хурсандчилик билан кутиб оламиз. Бизнинг ўлимимиз учун энг яхши қасос мустабид амирликни тезроқ йиқитиш ва мазлум Бухоро халқларини озод қилиш бўлади. Мумкин қадар кўпроқ яхши мактаблар очиш, шунингдек, маориф ва халқ бахт-саодатини таъминлаш соҳасида тинмай ишлаш бизга энг яхши ҳайкал бўлади». Жасоратга тасанно! «Ўлимни ҳам хурсандчилик билан кутиб оламиз», «мумкин қадар кўплаб яхши мактаблар очиш» жумлаларига эътибор беринг! Бугунги кунга келиб, истиқлол ва мустақиллигимиз шарофати ила Қарши шаҳридаги бир ўрта мактаб Беҳбудий ҳазратларининг номи билан аталадиган бўлди.

«Қасосга қасос қайтади», дейдилар. «Юрагида буюк талваса, кин ва адоват, алам ва нафрат билан тўлиб ётган» (И. Ғафур) амирнинг ўзи ҳам ватандан четда ўлди, бошқача айтганда, Беҳбудий ва бошқа қурбонларнинг «қони тутди» уни. Бугунги кунга келиб, айрим тарихчиларимиз амир Олимхонни «миллий қаҳрамон» даражасига кўтариб тасвирламоқдалар, лекин ҳақиқатдан кўз юмиш керак эмас. Урусияга зарур қўғирчоқ салтанатни барпо қилган, урусларнинг чизган чизиғидан чиқолмаган ҳукмдор амирликдаги янгиликнинг душмани эди, манғитлар сулоласи ҳукмронлигини сақлаб қолиш учун Урусия олдида тиз чўкиб мадад сўрарди (бундай қилмасликка унинг бошқа иложи ҳам йўқ эди-да).

1995 йили Маҳмудхўжа Беҳбудий туғилганига 120 йил тўлади. Биз бу катта байрамга алоҳида тайёргарлик билан боришимиз лозим. Беҳбудийни ҳали кўпгина ёшларимиз (зиёлиларимиз ҳам) яхши билмайдилар. Бутун Ўзбекистон буюк алломанинг жон куйдириб олиб борган мардонавор, жасоратли ишларидан хабардор бўлиши учун барча имкониятларимизни сафарбар этмоғимиз керак. Менинг ўзим (мақтаниш эмас, албатта) шаҳримиздаги 4 мактабда Беҳбудий хотирасига бағишланган хайрия маърузаси ўтказдим ва шунга тўла амин бўлдимки, ҳозирги ёшлар узоқ ва яқин ўтмишда ўтган фидойиларимизни билишга чанқоқ эканлар, бу ҳол ҳар қандай кишини мамнун этади, албатта. Бундай учрашувларнинг қанчалик фойдали эканлиги тингловчилар ҳукмига ҳавола.

Хуллас, «Амир нега Беҳбудийга қўл бермади?» мақоласи ўқувчида катта таассурот қолдиради ва ўйлашга, фикр қилишга ундайди. Шу каби мақолаларни кўпроқ ўқиб турсак, ҳаммамиз учун ҳам фақат фойда бўлади.

Маматқул ТУРДИҚУЛОВ
Қарши

Сирдарё вилояти, Ховос тумани «Дружба» ширкат хўжалигида ғўзаларга ишлов бериш қизғин давом этмоқда.
СУРАТДА: хўжаликнинг 2-бригадаси сувчиси Абдуманноп Каримов.
Н. МУҲАММАДЖОНОВ суратга олган.

АДАБИЙ УЧРАШУВ

Абдулла Авлоний номидаги Халқ таълими ходимлари малакасини ошириш марказий институтида мазкур институт ходимлари ва тингловчилари билан ёш шоирларнинг учрашуви бўлиб ўтди. Мушоара кечасида ўзбек шеъриятининг кенжа авлодига мансуб истеъдодли ёш ижодкорлар — Салим Ашур, Иқбол, Сирожиддин Рауф меҳмон бўлишди. Учрашувда институтнинг ўзбек тили ва адабиёти кафедраси мудири, педагогика фанлари номзоди, доцент Т. Ниёзметова ёш шоирларни йиғилганларга яқиндан таништирди. Шундан сўнг шоирлар янги шеърларидан намуналар ўқиб беришди ҳамда шеърият ихлосмандларини қизиқтирган саволларга жавоб бердилар. Ҳозирги ижодий жараён, тенгдош шоир дўстлари ижоди тўғрисида ҳаяжон билан сўзлашди.

Жўрақул ИСКАНДАРОВ

КЕЛИНЛАРНИНГ ФАЗИЛАТЛАРИ

Бекобод тумани Марказий кутубхонасида «Ойдин» хотин-қизлар клуби ташкил этилган бўлиб, клубнинг асосий мақсади туманда истиқомат қилаётган хотин-қизларни кутубхонага жалб этиш ва улар билан турли тадбирлар ўтказиб боришдан иборат.

Маълумки, 1994 йил БМТ томонидан оила йили деб эълон қилинган. Шу муносабат билан кутубхона маъмурияти «Қайнонам — онам менинг, келиним— болам менинг» мавзуида адабий-мусиқий давра суҳбати ўтказди. Давра суҳбатига туманининг барча маҳаллаларидан онахонлар ва ёш келинлар таклиф этилди...

Суҳбат давомида аёлларни улуғловчи ҳикматли сўзлар, она тўғрисидаги шеърлар, дилрабо куй ва қўшиқлар янгради. Жумладан, «Сиз келинингизга совчиликка борганингизда нималарга эътибор бергансиз?», «Келинлардаги қайси фазилатларни қадрлайсиз?», «Қудачилик — минг йилчилик, иборасини қандай тушунасиз?», «Тўйларимиз ҳақида фикрларингиз», «Сиз бахт деганда нимани тушунасиз?», «Турмуш ўртоғингизнинг қайси фазилатларини хуш кўрасиз?», «Илк маротаба ўзга хонадонда таом пишириш масъулиятини қандай ҳис этгансиз?», каби саволларга даврага ташриф буюрган қайнона-келинлар бирма-бир жавоб беришди. Баҳс-мунозарага томошабинлар ҳам қўшилиб кетишди.

Айниқса, қайноналардан Бекобод педагогика билим юрти ўқитувчиси Озода опа Азизованинг фикр-мулоҳазалари таъсирчан бўлди. Ўз навбатида Зафар қўрғони оқсоқоллар кенгаши раисининг муовини, клуб раиси Саида Сувонова, район маданият ишлари бўлими мудири О. Тўйчиева, кекса онахонлардан Т. Абдуназарова, кутубхоначи М. Қозоқбоева фаол бўлишди. Келинлардан Шоирахон самимийлиги, очиқ кўнгиллиги, Умидахон сўзга чечанлиги, Шаҳнозахон лобарлиги, Гўзалхон зеҳни ўткирлиги ва Ҳулкаройи ширин суҳанлиги билан томошабинларда катта таассурот қолдирди.

Давра суҳбатини кутубхона ходимларидан У. Маматқулова ва М. Қулмуродова олиб боришди. Қизғин мунозаралар асосида ўтказилган бу суҳбатда оилавий масалалар, қайнона-келин аҳиллиги ва тотувлигига оид фойдали фикрлар кўпчиликда катта қизиқиш уйғотди.

А. БОЙМУРОДОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

*

НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI 1994

Манзилгоҳимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси 32.
Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-56.
Навбатчи муҳаррир — Маҳмуд САЪДИЙ
Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.30.

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларига қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ
Таҳрир ҳайъати: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Одил ЁҚУБОВ, Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Насиба ИБРОҲИМОВА, Камол МАТЁҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Бекқул ЭГАМҚУЛОВ (масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:
Рустам АБДУЛЛАЕВ, Аҳмадали АСҚАРОВ, Тошпўлат АҲМЕДОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Дадахон ЁҚУБОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Хайрулла ЖЎРАЕВ, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Жамол КАМОЛ, Мирзо КЕНЖАБЕК, Абдулла ОРИПОВ, Ҳабиб САЪДУЛЛА, Йўлдош СУЛАЙМОН, Тошпўлат ТУРСУНОВ, Иброҳим ЮСУПОВ

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

*

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000215. Буюртма Г-897. 50358 нусхада босилди, ҳажми — 4 босма тобоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Индекс 64593.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.